

บทความแปล

ทำไมเขาจึงลุกขึ้นสู้? ความเป็นจริงในท้องถิ่นของขบวนการเกษตรกรใน ทศวรรษ 1970 ของประเทศไทย¹

Translated Article

Why Did They Rise Up? The Local Reality of the Farmers' Movement in 1970s Thailand

ชินอิจิ ชิเกโตะมิ (ผู้เขียน)^A อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (ผู้แปล)^B

^Aคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเมจิ กาคูอิน ประเทศญี่ปุ่น

^Bนักวิชาการอิสระ

Shinichi Shigetomi (author)^A Attachak Sattayanurak (translator)^B

^AFaculty of International Studies, Meiji Gakuin University, Japan

^BIndependent Academic

E-mail: attachak@hotmail.com

บทคัดย่อ

ขบวนการเกษตรกรในประเทศไทยได้ร่วมตัวกันเคลื่อนไหวอย่างเข้มข้นในช่วงกลางทศวรรษ 1970 การศึกษานี้มุ่งศึกษาเน้นที่การเคลื่อนไหวในระดับหมู่บ้านโดยต้องการเข้าใจว่าทำไมกลุ่มเกษตรกรจึงจะต้องเสี่ยงในการก่อการประท้วงและพวกเขาทำได้อย่างไรกัน การศึกษาพบว่าขบวนการนี้จัดตั้งขึ้นโดยชาวบ้านกลุ่มเล็กหรือดำเนินการผ่านเครือข่ายของบุคคลมากกว่าจะเป็นการระดมชาวนาผู้ด้อยโอกาสในวงกว้าง ความสนใจในเรื่องของความยุติธรรมผลักดันให้

¹ บทความนี้พิมพ์เผยแพร่เป็นภาษาอังกฤษ ชื่อ “Why Did They Rise Up? The Local Reality of the Farmers' Movement in 1970s Thailand,” *SOJOURN: Journal of Social Issues in Southeast Asia* 36, No. 1 (2021): 68-97 แต่ทางกองบรรณาธิการเห็นว่าเป็นบทความที่เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิของชาวนาชาวไร่โดยนักวิชาการชาวญี่ปุ่นที่สนใจสังคมไทยอย่างมาก และควรได้รับเผยแพร่ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น จึงได้นำมาพิมพ์เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ ขอขอบคุณศาสตราจารย์ ดร. อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ ผู้แปลบทความนี้

ชาวบ้านลุกขึ้นประท้วงไม่ใช่แค่ความคับข้องใจทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากพิจารณาจากกรณีการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในภาคเหนือและภาคกลางก็ควรพิจารณาว่าโครงสร้างขององค์กรของสองภาคแตกต่างกันและวิธีต่อสู้ของชาวนาสองภาคแตกต่างกันมากกว่าที่จะเป็นการเคลื่อนไหวในระดับชาติที่เป็นหนึ่งเดียวกัน

คำสำคัญ: ประเทศไทย, การเคลื่อนไหวของเกษตรกร, ขบวนการทางสังคม, สังคมชนบท, การประท้วง

Abstract

In mid-1970s Thailand, an intense farmers' movement gathered pace. This study focuses on this village-level movement and investigates why and how farmers took the risk of protesting. It finds that the movement was organized by small groups of villagers or through networks of individuals rather than a wide-ranging mobilization of underprivileged farmers. The villagers' sense of justice, and not merely their economic grievances, led them to rise up in protest. Taking the case of the northern and central regions, the movement should be regarded as a combination of different organizational structures and strategies rather than a unified national movement.

Keywords: Thailand, Farmers' Movement, Social Movements, Rural Society, Protest.

1. บทนำ

ระหว่างปี พ.ศ. 2517 ถึง พ.ศ. 2519 เกิดความไม่สงบเกิดขึ้นมากในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ชาวนาหลายพันคนเดินทางไปชุมนุมในกรุงเทพฯ เพื่อเรียกร้องต่อรัฐบาลหลายต่อหลายครั้ง แม้ว่าขบวนการการเคลื่อนไหวของชาวนาซึ่งดำเนินไปได้เพียงสองปีครึ่งจะถูกปราบปรามอย่างรุนแรงในที่สุด แต่ก็ส่งผลกระทบต่อการเมืองไทยอย่างปฏิเสธไม่ได้ อันทำให้รัฐบาลต่อมาต้องนำนโยบายเพื่อสนับสนุนเกษตรกรและประชากรในชนบทอย่างที่ไม่เคยทำมาก่อน อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวนั้นมิต้นทุนสูญเสียสูงมาก กล่าวคือ ระหว่างปี 2517 ถึง 2522 ผู้นำ

เกษตรกร 46 คนถูกทำร้าย โดยในจำนวนนั้นเสียชีวิต 36 คน² และเกษตรกรจำนวนมากจำเป็นที่จะต้องออกจากหมู่บ้านเพื่อไปต่อสู้ที่ดิน

ทำไมชาวนาถึงลุกขึ้นต่อสู้ทั้งๆ ที่รู้ว่าจะเผชิญกับความเสี่ยง ความคับข้องใจทางเศรษฐกิจเป็นเบื้องหลังหลักของการเคลื่อนไหว เกษตรกรผู้เช่าที่ดินต้องจ่ายค่าเช่าที่สูงและเกษตรกรรายอื่นๆ ต้องสูญเสียกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตนอันเนื่องจากหนี้สิน ดังนั้น คนจนในชนบทจึงเปราะบางทางเศรษฐกิจมาก จึงดูน่าจะมีเหตุผลมากกว่าหากพวกเขาจะหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่เกิดจากการลุกขึ้นสู้ด้วยการประท้วงโดยพยายามหาวิธีอื่นในการปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจของพวกเขาแทน ประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่เป็นปัจจัยสนับสนุนในการลุกขึ้นสู้ในครั้งนี้อาจเป็นเพราะโอกาสทางการเมืองที่เกิดขึ้นใหม่ภายหลังการโค่นล้มรัฐบาลทหารในเดือนตุลาคม 2516 อย่างไรก็ตาม เกษตรกรถูกควบคุมโดยโครงสร้างการเมืองท้องถิ่นโดยตรง ซึ่งเหตุการณ์ในกรุงเทพฯ ย่อมไม่ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ชนบทได้ทันที

การที่เกษตรกรมุ่งเน้นอยู่กับการดำรงชีวิตของพวกเขา กลับได้ผนวกรวมเอาความยากลำบากทางเศรษฐกิจเข้ากับโอกาสทางการเมืองใหม่ๆ ไว้ในกรอบโครงทางความคิดก่อนที่จะตัดสินใจในการจะทำอะไรที่มีความเสี่ยง ดังนั้น การพิจารณาวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกษตรกรเผชิญในชีวิตประจำวันก่อนการเคลื่อนไหวในขณะนั้นจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นเพื่อที่เราจะได้ค้นพบสาเหตุและเงื่อนไขของการลุกขึ้นสู้ของพวกเขา

การศึกษาเกี่ยวกับขบวนการชาวนาที่ศึกษากันก่อนหน้านี้ มักจะมุ่งเน้นไปที่กระบวนการทางการเมืองระดับมหภาคและความขัดแย้งระหว่างกลุ่มสนับสนุนกับกลุ่มที่ต่อต้านการเคลื่อนไหว³

² นิติรัตน์ ทรัพย์สมบูรณ์, บรรณาธิการ, 3 ทศวรรษสหพันธ์ชาวนา, วันที่ 19 พฤศจิกายน 2547, ในโอกาสครบรอบ 30 ปี สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย (สชท.), (กรุงเทพฯ: กลุ่มเพื่อนประชาชน, 2557): 47-55.

³ David Morell and Chai-anan Samudavanija, *Political Conflict in Thailand: Reform, Reaction, Revolution*, (Cambridge: Oelgeschlager, Gunn & Hain, 1981): 205-233., กนกศักดิ์ แก้วเทพ, รายงานผลการวิจัยเรื่องประวัติการเคลื่อนไหวของชาวนาจากอดีต-ปัจจุบัน: บทวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์การเมือง, (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2526): 117-183., กนกศักดิ์ แก้วเทพ, บทวิเคราะห์สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย: เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยชาวนายุคใหม่, (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530): 58-103., Kanoksak Kaeothen, *The Political Economy of Modern Thai Peasant Movement: A Case of the Farmers' Federation of Thailand (FFT), 1973-1976*, paper no. 2805., (Bangkok: Faculty of Economics, Chulalongkorn University, 1985), Murashima, Eiji, "Nanaju nendai

อย่างไรก็ตาม มีการศึกษาไม่กี่ชิ้นที่ศึกษาว่าเกษตรกรรวมตัวกันประท้วงในพื้นที่ของตนเองได้อย่างไร โดยเฉพาะในระดับหมู่บ้าน บทความนี้จะศึกษากระบวนการเคลื่อนไหวในระดับพื้นที่ในท้องถิ่นเพื่อเสนอข้อถกเถียงที่ว่าคนธรรมดาในชนบทลุกขึ้นมาเพื่อเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขแวดล้อมทางการเมืองและเศรษฐกิจในทศวรรษ 1970 ของประเทศไทยได้อย่างไร

การเคลื่อนไหวของชาวนาเข้มข้นมากโดยเฉพาะในภาคเหนือและภาคกลางของประเทศไทย¹ ในภาคเหนือตอนบน ชาวนาส่วนใหญ่รวมตัวกันขึ้นเพื่อแก้ปัญหาค่าเช่าที่ดิน ในขณะที่ชาวนาในภาคกลางรวมตัวกันได้โดยส่วนใหญ่แล้วมาจากปัญหาหนี้สินซึ่งส่งผลถึงการสูญเสียที่ดินที่ตามมา การศึกษานี้มุ่งเน้นไปที่การเคลื่อนไหวในกลุ่มน้ำเขียวใหม่-ลำพูน (ซึ่งในทางการปกครองแล้วถือว่าเป็นภาคเหนือตอนบน) และภาคกลางตอนบนหรือภาคเหนือตอนล่างที่มีข้อพิพาทรุนแรงในประเด็นการเช่าที่ดินและสิทธิในการถือครองที่ดิน ในบทความนี้จะใช้คำแทน

ภาคเหนือตอนบนว่า “ภาคเหนือ” และใช้คำแทนพื้นที่ซึ่งรวมทั้งภาคกลางและภาคเหนือตอนล่างว่า “ภาคกลาง” ข้อมูลนั้นได้มาจากการสัมภาษณ์คน 75 คน จำนวน 108 ครั้ง ซึ่งคนเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องหรือรู้เห็นกับการเคลื่อนไหวในระดับพื้นที่ท้องถิ่นในการวินิจฉัยของศาลชั้นต้นได้มีคำตัดสินในประเด็นสำคัญ⁴

2. ความคับข้องใจ โอกาสทางการเมือง และปฏิบัติการร่วมกัน

2.1 ความคับข้องใจทางเศรษฐกิจ

แม้ว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วของประเทศไทยตั้งแต่ทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา โดยเกิดขึ้นภายหลังจากที่รัฐบาลได้ริเริ่มนโยบายการพัฒนาที่ส่งเสริมภาคเอกชน แต่อย่างไรก็ตาม ภาคเกษตรกรรมอยู่ในสถานะด้อยในการพัฒนาเศรษฐกิจมหภาคของประเทศ

ni okeru tai nomin undo no tenkai: tai nomin no seiji kankyo to seiji kozo,” [The development of peasant movement in Thailand in the 1970s]. *Ajia Keizai*, 21, no. 2 (1980): 2-31., Haberkorn, Tyrell, *Revolution Interrupted: Farmers, Students, Law, and Violence in Northern Thailand*. (Madison: Wisconsin University Press, 2011).

⁴ ในจำนวนนี้ สืบค้นเป็นขานาระหว่างการเคลื่อนไหวของคนอื่นๆ รวมถึงนักศึกษาและบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือเห็นการเคลื่อนไหว

จนถึงทศวรรษ 1970⁵ ข้าวซึ่งเป็นพืชหลักและเป็นพืชส่งออกที่มากที่สุดต้องเสียภาษีส่งออกอย่างหนัก ซึ่งทำให้ราคาข้าวเปลือกตกต่ำ⁶ ตอนนั้นการขยายพื้นที่เพาะปลูกก็ทำได้ยากขึ้น แล้วซึ่งทำให้เกิดแรงกดดันด้านประชากรในบางพื้นที่⁷ ในขณะเดียวกัน ผลกระทบของการพัฒนาเศรษฐกิจก็เริ่มส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชนบท การเพาะปลูกเริ่มกลายเป็นการผลิตเชิงพาณิชย์มากขึ้น และเกษตรกรก็เข้าไปเชื่อมต่อกับเศรษฐกิจเงินตรามากขึ้น⁸ แม้ว่าการผลิตนอกภาคเกษตรขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่ในขณะนั้น เศรษฐกิจนอกภาคการเกษตรนั้นก็ยังไม่ขยายตัวไม่มากพอที่จะทำให้เกิดการจ้างงานที่เพียงพอและมั่นคงแก่แรงงานในชนบทได้คนบางกลุ่ม เช่น พ่อค้าและชาวนาที่ร่ำรวย สามารถฉวยโอกาสนี้สะสมความมั่งคั่งได้ ในขณะที่คนจนในชนบทเพิ่มจำนวนมากขึ้น⁹

ปัญหาการขาดแคลนพื้นที่ทำการเกษตรเป็นปัญหาทางการเกษตรรุนแรงที่สุดในภาคเหนือ เกษตรกรในภาคเหนือเกือบร้อยละสี่สิบมีพื้นที่ทำการเกษตรน้อยกว่าหกไร่ (ประมาณ 1 เฮกตาร์)¹⁰ ประมาณหนึ่งในห้าของครัวเรือนชาวนาในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำพูนเช่าพื้นที่ทำการเกษตรมากกว่าร้อยละห้าสิบ อัตราค่าเช่านาที่ใช้กันทั่วไปคือครึ่งหนึ่งของการเก็บเกี่ยว และผู้เช่าต้องแบกรับต้นทุนการผลิตส่วนใหญ่¹¹ การประมาณการในปี 2524 ระบุว่า 1 ใน 4 ของ

⁵ Ammar Siamwalla, Suthad Setboonsarng, and Direk Patamasiriwat, 1993, "Agriculture," In *The Thai Economy in Transition*, edited by Peter G. Warr, 81-117. (Cambridge: Cambridge University Press): 112-113.

⁶ David Feeny, *Political Economy of Productivity: Thai Agricultural Development 1880-1975*, (Vancouver: University of British Columbia Press, 1982),: 113-114.

⁷ Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, *Thailand: Economy and Politics*, (Oxford: Oxford University Press, 1995),: 66.

⁸ Shigetomi Shinichi, *Cooperation and Community in Rural Thailand: An Organizational Approach of Participatory Rural Development*, (Tokyo: Institute of Developing Economies, 1998),: 302-305.

⁹ Witayakorn Chiengkul, *The Effects of Capitalist Penetration on the Transformation of the Agrarian Structure in the Central Region of Thailand (1960-1980)*, (Bangkok: Chulalongkorn University Social Research Institute, 1983),: 102-119., Mike Douglass, "Regional Integration on the Capitalist Periphery: The Central Plains of Thailand," *Research Report Series no. 15*, (The Hague: Institute of Social Studies, 1984),: 69-76.

¹⁰ คำนวณจากตารางที่ 1.1 ของรายงานสำมะโนการเกษตร (NSO 1980 a หน้า 2)

¹¹ Paul Cohen, "Problems of Tenancy and Landlessness in Northern Thailand," *Developing*

ครัวเรือนในชนบทในเชียงใหม่ไม่มีที่ทำกิน ขณะที่ในจังหวัดลำพูนครัวเรือนไร้ที่ทำกินอยู่ที่ร้อยละ 11¹²

ในภาคกลางตอนบน เกษตรกรได้เข้ามาสู่การเกษตรเชิงพาณิชย์มากขึ้น หลายคนยืมเงินจากนายทุนเงินกู้โดยจำนองที่ดินของตน แต่อัตราดอกเบี้ยก็สูงมาก นายทุนเงินกู้จะฉวยโอกาสยืมที่ดินของชาวนาเมื่อชาวนาไม่สามารถที่จะชำระหนี้ได้ตามกำหนดเวลา¹³ ที่ร้ายไปกว่านั้น สัญญาซื้อขายที่ให้สิทธิไถ่ถอน (“ขายฝาก” ในภาษาไทย) ซึ่งเป็นที่นิยมในช่วงกลางทศวรรษ 1970¹⁴ ทำให้ลูกหนี้หลายรายเข้าใจผิดคิดว่าสัญญาขายฝากเป็นสัญญากู้ยืมเงินโดยจำนองที่ดินของตน¹⁵ แต่เมื่อลงนามในสัญญาขายฝากดังกล่าวแล้ว กรรมสิทธิ์ในที่ดินก็โอนจากลูกหนี้ไปเป็นเจ้าหนี้¹⁶ เมื่อพ้นกำหนดชำระหนี้แล้วลูกหนี้ไม่มีสิทธิในที่ดิน ด้วยวิธีนี้ชาวนาจำนวนมากเสียที่ดินให้กับผู้ให้กู้เงิน

2.2 โอกาสทางการเมือง

ทศวรรษ 1970 เป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของประเทศไทย แม้ภายหลังการสิ้นสุดของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในปี พ.ศ. 2475 แต่ประเทศไทยยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของทหารเป็นส่วนใหญ่ รัฐบาลที่นำโดยทหารได้จำกัดเสรีภาพทางการเมืองจนถึงวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เมื่อมีการเดินขบวนครั้งใหญ่เรียกร้อง

Economies 21, no. 3 (1983): 244-266.

¹² สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, “การไร้ที่ดินทำกินของเกษตรกรในจังหวัดภาคเหนือตอนบน พ.ศ. 2524,” (กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2527),: 1.

¹³ Witayakorn Chiengkul, “*The Effects of Capitalist Penetration on the Transformation of the Agrarian Structure in the Central Region of Thailand (1960–1980)*,” (Bangkok: Chulalongkorn University Social Research Institute, 1983),: 110-111., Douglass, “Regional Integration on the Capitalist Periphery: The Central Plains of Thailand,” *Research Report Series no. 15*, (The Hague: Institute of Social Studies, 1984): 85-86.

¹⁴ Boonpoom Senarak, “Land Alienation of the Farmers: A Case Study in Amphoe Bangmun Nak Changwad Pichit Prior to 1974,” (Master’s Thesis, Faculty of Economics, Thammasat University, 1976),: 98.

¹⁵ *Ibid.*, 110.

¹⁶ ไชยยศ เหมะรัชตะ, “รายงานการวิจัยเรื่องการแก้ไขความไม่เป็นธรรมในกฎหมายขายฝาก,” (กรุงเทพฯ: สำนักงานการสภาริวิจัยแห่งชาติ, 2518),: 153.

ประชาธิปไตยและค่านิยมรัฐบาลทหาร การลุกขึ้นสู้ครั้งนี้ที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคมได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญสองประการในพื้นที่การเมืองไทย ได้แก่ การเกิดระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน และโอกาสของการมีส่วนร่วมโดยตรงทางการเมืองของประชาชนธรรมดาได้เปิดกว้างมากขึ้น

โอกาสทางการเมืองใหม่สำหรับชนวนาก็คือการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับนักศึกษา นักศึกษาซึ่งมีบทบาทสำคัญในเหตุการณ์ 14 ตุลาคมได้เข้าไปจัดค่ายการศึกษาในหมู่บ้านต่าง ๆ และดำเนินการโครงการรณรงค์เพื่อเผยแพร่ประชาธิปไตยสู่ประชาชนในชนบท ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล โครงการเหล่านี้ได้ทำให้นักศึกษาจำนวนหนึ่งเริ่มรับรู้ปัญหาในชนบท และชาวบ้านเองก็ได้โอกาสรู้จักความคิดของนักศึกษา

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) จะสนับสนุนการเคลื่อนไหวของเกษตรกร แต่กลุ่มนักศึกษาที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับการเคลื่อนไหวระดับท้องถิ่นมากที่สุดได้แก่ สหพันธ์นักศึกษาเสรีแห่งประเทศไทย (FIST) และโครงการชาวนา สหพันธ์นักศึกษาเสรีแห่งประเทศไทยซึ่งก่อตั้งขึ้นในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2516 เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มนักเคลื่อนไหว

อิสระจำนวนสมาชิกมีประมาณห้าสิบคน ส่วนใหญ่มาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมหาวิทยาลัยรามคำแหงในกรุงเทพฯ¹⁷ สหพันธ์นักศึกษาเสรีมุ่งทำงานเคลื่อนไหวในกลุ่มแรงงานและชาวนา สมาชิกจำนวนไม่น้อยเข้าทำงานเคลื่อนไหวในหมู่บ้านและร่วมกับผู้นำชาวนา¹⁸ โครงการชาวนาก่อตั้งขึ้นในปี 2517 โดยนักศึกษาในภาคเหนือ ซึ่งส่วนใหญ่มาจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และวิทยาลัยครูเชียงใหม่ โครงการชาวนานี้มีสมาชิกประจำ 22 คน และมีสถานที่ทำงานอยู่ในเมืองเชียงใหม่¹⁹ สมาชิกของกลุ่มแต่ละคนก็จะมีพื้นที่รับผิดชอบแยกกันไป ซึ่งทำงานอย่างใกล้ชิดกับกลุ่มชาวนา²⁰

¹⁷ สัมภาษณ์อดีตสมาชิก FIST วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2557 กรุงเทพฯ

¹⁸ อ้างแล้ว.

¹⁹ ผดุงศักดิ์ พันแสน, “การต่อสู้ของกระบวนการนักศึกษาประชาชนภาคเหนือ,” ใน *จดหมายเหตุ: ความเคลื่อนไหวของนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, บรรณาธิการโดย ภิญญพันธ์ พจนะลาวัณย์, (เชียงใหม่: กลุ่มนักเรียนประวัติศาสตร์ (เพื่อ) ประชาชน, 2550): 24.

²⁰ สัมภาษณ์อดีตสมาชิกโครงการชาวนา 26 กุมภาพันธ์ 2558 สันกำแพง เชียงใหม่

2.3 ปฏิบัติการร่วม²¹

การชุมนุมของชาวนาครั้งแรกในกรุงเทพฯ เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2517 ชาวนาจำนวนหลายพันคนจากภาคกลางตอนล่างเรียกร้องให้รัฐบาลสนับสนุนราคาข้าวเปลือก²² ต่อมาในเดือนเดียวกัน ชาวนาอีกรุ่นหนึ่งจากภาคกลางตอนบนซึ่งถูกนายทุนเงินกู้ยืมที่ดินไปได้มารวมตัวกันที่กรุงเทพฯ และเรียกร้องให้รัฐบาลเข้าแทรกแซง²³ ต่อมาชาวนาจัดการชุมนุมในกรุงเทพฯ แทบทุกเดือน ความต้องการหลักของเกษตรกรที่สำคัญมีดังนี้ (1) การคืนกรรมสิทธิ์ที่ดิน (2) การควบคุมค่าเช่าที่ดิน (3) การปฏิรูปที่ดิน (4) การยกเลิกโครงการที่ทำลายวิถีชีวิตของประชาชน และ (5) การสนับสนุนด้านราคาสำหรับผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร กลุ่มชาวนาได้จัดตั้งองค์กรของตนเองขึ้นคือ สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย (สชท.) ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2517 เพื่อรวบรวมความต้องการของกลุ่มและเจรจากับรัฐบาล

รัฐบาลพลเรือนที่นำโดยสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้แสดง “ความปรารถนาดี” ต่อชาวนาโดยยอมเปิดการเจรจากับผู้นำของขบวนการ และได้ยอมรับข้อเรียกร้องของชาวนาบางส่วนเพื่อที่จะผลักดันให้ชาวนาที่มาจากต่างจังหวัด อย่อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นของรัฐบาลดูเหมือนจะไม่ดำเนินการตามผลการเจรจาของรัฐบาลอย่างจริงจัง²⁴ ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518 เมื่อรัฐบาลสัญญาสิ้นสุดลง และรัฐบาลใหม่เกิดขึ้นต่อมาเป็นรัฐบาลที่มาจากพรรคการเมือง ได้แก่ รัฐบาลของเสนีย์ ปราโมช (กุมภาพันธ์–มีนาคม 2518, เมษายน–ตุลาคม 2519) และรัฐบาลของคึกฤทธิ์ ปราโมช (มีนาคม 2518–เมษายน 2519) ซึ่งเป็นรัฐบาลผสมประกอบด้วยหลายพรรคการเมืองและทำให้ไม่มีความมั่นคงทางการเมือง พวกเขาจึงไม่สามารถใช้มาตรการเด็ดขาดเพราะ

²¹ ฉันทน์ในฐานะ “กิจกรรมที่มุ่งเป้าหมายที่มีส่วนร่วมกันโดยบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป” (Snow, Soule และ Kriesi 2007, หน้า 6)

²² วิชนา'22, 2522, “สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย คืออะไร,” กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม บรรณาธิการ, *จรัส ม่วงยาม: ผู้นำชาวนาที่ไม่ใช่คนสุดท้าย*, (กรุงเทพฯ: กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม).: 78.

²³ Kraiyudht Dhiratayakinant, ed., *Thailand – Profile 1975*, (Bangkok: Voice of the Nation, 1975).: 20.

²⁴ David Morell and Chai-anan Samudavanija, *Political Conflict in Thailand: Reform, Reaction, Revolution*, (Cambridge: Oelgeschlager, Gunn & Hain, 1981).: 217.

อาจไม่เป็นที่นิยมในพรรคร่วมรัฐบาลด้วยกัน กลุ่มชาวนาไม่พอใจมากและประกาศว่าจะกลับชุมนุมที่กรุงเทพฯ เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหามาของพวกเข

ตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. 2517 ถึงพฤษภาคม พ.ศ. 2518 (สิบห้าเดือน) มีการเคลื่อนไหวโดยรวมตัวกันในกรุงเทพมหานครจำนวน 15 กรณี อันรวมทั้งการชุมนุมและการร้องเรียนกลุ่มที่มีการรายงานในหนังสือพิมพ์และเอกสารอื่นๆ²⁵ ผู้เข้าร่วมการชุมนุมส่วนใหญ่มาจากภาคกลาง ในขณะที่ชาวนาภาคเหนือรวมตัวกันที่เชียงใหม่และเมืองจังหวัดอื่นๆ ทางภาคเหนือ

การเคลื่อนไหวของชาวนาได้ผลสำเร็จในเชิงนโยบายที่สำคัญบางประการ ประการแรก ได้แก่ การจัดตั้งคณะกรรมการสอบสวนปัญหาหนี้เกษตรกรและชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้²⁶ ผลลัพธ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือพระราชบัญญัติควบคุมการเช่านาในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2517 ซึ่งกำหนดยอดค่าเช่าไว้เป็นจำนวนหนึ่งในสามของการเก็บเกี่ยวและสามารถเก็บได้

²⁵ อธิปัตย์, “รัฐบาลช่วยไม่จริง ชาวนาพร้อมสู้อีก” 4-6 มีนาคม 2518, 2518: 1., Kraiyudht Dhiratayakinant, ed., *Thailand – Profile 1975*, (Bangkok: Voice of the Nation, 1975): 28., ไพบุลย์ สุขสุเมฆ, “เพียงเริ่มต้นว่าจะมีการปฏิรูปที่ดินชาวนาก็ยิ่งหมดที่ดินทำกินเพราะความหวาดกลัวของนายทุนเหตุเกิดขึ้นแล้วที่บางมูลนากและตะพานหิน,” *สยามรัฐ*, 16 พฤษภาคม 2517: 9., ประชาธิปไตย, “ชาวนา 11จังหวัดชุมนุมที่สนามหลวง เรียกร้องให้รัฐบาลช่วยเหลือ ข้อ 3,” 2 มีนาคม 2517: 1., ประชาธิปไตย, “ชาวนานัดเดินขบวนทั่วประเทศ,” 18 กรกฎาคม 2517: 1., ประชาธิปไตย, “ตัวแทนชาวนายื่นคำขาดรัฐบาลเลิกทำนาลาออกจากประชาชน-,” 10 สิงหาคม 2517: 1., ประชาธิปไตย, “ชาวนา 8 จังหวัดประกาศตัดเยื่อใยรัฐบาล ทนถูกหลอกต่อไปไม่ไหวขออยู่ตามลำพัง-,” 18 กันยายน 2517: 1., ประชาธิปไตย, “ชาวนากำลังจะสิ้นความอดกลั้น,” 17 ตุลาคม 1974: 4., ประชาธิปไตย, “รองนายกค่านชาวนาถวายฎีกา อ้างว่าดิ้งในหลวงยุ่งการเมือง,” 21 พฤศจิกายน 2517: 1., ประชาธิปไตย, “ระบอบอาชีวะก่อความชาวนามีเบื้องหลัง ตัวแทนชาวนาทำถ้าพูดไม่จริงให้ยิงทิ้ง,” 24 พฤศจิกายน 2517: 1., ประชาธิปไตย, “ชาวนาภาคเหนือร่วมรบ คึกฤทธิ์ปรีชากรมด่วน,” 5 พฤษภาคม 2518: 1., ประชาธิปไตย, “ศูนย์บริจาคเงินให้ชาวนาป้องกันตัว,” 2 สิงหาคม 2518: 1., *สยามรัฐ*, “งานขึ้นแรกของรัฐบาลใหม่ไข่มุนาถ ม๑๗ . จัดการนายทุนเงินกู้ที่ชูดริตชาวนา,” 27 พฤษภาคม 2517: 16., สมอง วิริยะผล, “การต่อสู้ของชาวนาไทย: ขบวนการอันยาวเหยียดของผู้ถูกกดขี่ชูดริตชาวนา,” ใน *ชาวนาไทยปฏิวัติ: แนวทางต่อสู้ของผู้ถูกกดขี่ชูดริต*, บรรณาธิการโดย ทวี ศรีสงคราม, สมอง วิริยะผล, สุนิรัตน์ เกลาม, อ. อธิพล, และ นิตย ทนตะวัน (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ อ. อธิพล, 2517): 16-27., วิชชา '22. “สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย คืออะไร.” ใน *จารีต ม่วงยาม: ผู้นำชาวนาที่ไม่ใช่คนสุดท้าย*, บรรณาธิการโดย กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม (กรุงเทพฯ: กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, 2522): 79.

²⁶ Kanoksak Kaeothep, “*The Political Economy of Modern Thai Peasant Movement: A Case of the Farmers' Federation of Thailand (FFT), 1973-1976*,” paper no. 2805., (Bangkok: Faculty of Economics, Chulalongkorn University, 1985): 18-19.

ปีละครั้งเท่านั้น²⁷ พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินยังได้ประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2518 โดยรัฐบาลใช้ที่ดินของรัฐเป็นส่วนใหญ่ในการกระจายการถือครองที่ดินให้แก่ครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินและมีที่ดินน้อย²⁸

อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวตอบโต้ที่รุนแรงก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน การสังหารผู้นำชาวนาเริ่มขึ้นในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2517 เจ้าหน้าที่ของรัฐและองค์กรฝ่ายขวา เช่น นวพล กระจ่าง และลูกเสือชาวบ้าน มักคุกคามการเคลื่อนไหวของเกษตรกร²⁹ ทำให้การเคลื่อนไหวของชาวนาค่อยอ่อนกำลังลง และผู้นำก็ไม่เหลือทางเลือกอื่นใด นอกจากต้องลงไปเข้าร่วมพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) เพื่อต่อสู้ต่อไป การเคลื่อนไหวของชาวนาก็ยุติไปหลังจากการกลับมาของรัฐบาลทหารเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

กล่าวได้ว่า การอธิบายกระบวนการทางการเมืองและเบื้องหลังของการเคลื่อนไหวในระดับชาติอย่างละเอียดถี่ถ้วนมีมากพอสมควรแล้วโดย Murashima (1980) Morell and Chai-anan (1981, หน้า 205-233) และ กนกศักดิ์ (2530, หน้า 58-103) Bowie และ Phelan (1975) Turton (1978, หน้า 122-123) และ Haberkorn (2011, หน้า 108-111) การอธิบายความขัดแย้งในภาคเหนือ นั้น กนกศักดิ์ (2530, หน้า 84) ได้อธิบายการเข้ามาบีบบังคับทางการเมืองของชาวนาในสหพันธ์ชาวนาชาวไร่ (สชท.) ว่าเป็นความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจ โอกาสทางการเมือง และความเห็นพ้องในอุดมการณ์ อย่างไรก็ตาม กนกศักดิ์ไม่ได้แสดงหลักฐานสนับสนุนคำอธิบายของเขา สำหรับกรณีชาวนาภาคกลางนั้นหลักฐานหาได้ยาก มีงานของบุญพุ่ม เพียงฉบับเดียว³⁰ ที่ศึกษาถึงหนี้สินในชนบทและความขัดแย้งเรื่องที่ดินในภาคกลางตอนบน แต่ก็ไม่ได้ศึกษา

²⁷ กฎหมายนี้กำหนดให้ต้องรักษาสัญญาเช่าไว้อย่างน้อยหกปี เพื่อรักษาเสถียรภาพสถานะผู้เช่า กำหนดให้หักค่าใช้จ่ายจากการเก็บเกี่ยวทั้งหมด ไม่ใช่แค่จากส่วนแบ่งของผู้เช่าเท่านั้น

²⁸ Akira Suehiro, "Land Reform in Thailand: The Concept and Background of the Agricultural Land Reform Act of 1975," *Developing Economies* 19, no. 4 (1981): 339.

²⁹ Tyrell Haberkorn, *Revolution Interrupted: Farmers, Students, Law, and Violence in Northern Thailand*, (Madison: Wisconsin University Press, 2011): 105-148., Katherine Bowie and Brian Phelan, "Who is Killing the Farmers?" *Bangkok Post Sunday Magazine*, 17 August 1975: 5-7., Katherine, A. Bowie, *Rituals of National Loyalty: An Anthropology of the State and the Village Scout Movement in Thailand*, (New York: Columbia University Press, 1997): 5-7.

³⁰ Boonpoom Senarak, "Land Alienation of the Farmers: A Case Study in Amphoe Bangmun Nak Changwad Phichit Prior to 1974," (Master's Thesis, Faculty of Economics, Thammasat University, 1976): 92-120.

เกี่ยวข้องไปถึงการเคลื่อนไหวของชาวนา การศึกษาของ Murashima³¹ น่าจะเป็นรายงานเดียวที่บรรยายถึงความขัดแย้งในจังหวัดภาคกลางตอนบน แต่ไม่ได้ศึกษาว่าชาวนาได้จัดตั้งการเคลื่อนไหวขึ้นมาอย่างไร

การศึกษาที่ผ่านมาทำให้รู้ได้ว่าเรารู้เกี่ยวกับความเป็นจริงของการเคลื่อนไหวในพื้นที่ท้องถิ่นน้อยมาก ไม่ว่าจะเป็นประเด็นที่ว่าใครเป็นผู้ที่เข้าร่วมในการเคลื่อนไหวบ้างและพวกเขารวมตัวกันเพื่อเคลื่อนไหวได้อย่างไร หรืออะไรคือความท้าทายที่พวกเขาต้องเผชิญ สิ่งที่เราไม่รู้ประการแรก เราไม่ทราบแน่ชัดเลยว่าขอบเขตของการเคลื่อนไหวดังกล่าวแผ่ขยายออกไปมากเพียงใด นักวิชาการได้อ้างถึงการเคลื่อนไหวของสหพันธ์ชาวนาชาวไร่ สหท. จำกัดว่าสหพันธ์ฯ ทั่วประเทศประกอบด้วยสมาชิก 1.5 ล้านคนทั่วประเทศ และ 100,000 ครอบครัวในจังหวัดเชียงใหม่³² ที่ตัวเลขเช่นนี้อาจจะชี้ว่าการเคลื่อนไหวเป็นการต่อสู้ทางชนชั้นระหว่าง 'ผู้ที่มี' กับ 'ผู้ที่ไม่มี' อย่างไรก็ตาม เป็นไปไม่ได้เลยเพราะตัวเลขดังกล่าวเกินจริงไป^{33 34} การมองดังกล่าวอาจจะเป็นเพราะขาดข้อมูลเกี่ยวกับภาคกลาง ภาพรวมของการเคลื่อนไหวจึงถูกอธิบายจากเหตุการณ์ในภาคเหนือที่มีการต่อสู้ขับเคี่ยวกันอย่างรุนแรง อันนำมาสู่คดีอันทำให้มองว่าชาวนายากจนได้รวมกันอยู่ในทุกพื้นที่ระดับรากหญ้า ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาว่าเกิดอะไรขึ้นในหมู่บ้านที่ซึ่งมีความขัดแย้งเกิดขึ้นมา

³¹ Eiji Murashima, "Nanaju nendai ni okeru tai nomin undo no tenkai: tai nomin no seiji kankyo to seiji kozo," [The Development of Peasant Movement in Thailand in the 1970s]. *Ajia Keizai* 21, no. 2 (1980): 2-31.

³² Katherine Bowie and Brian Phelan, "Who is Killing the Farmers?," *Bangkok Post Sunday Magazine*, 17 August 1975., Andrew Turton, "The Current Situation in the Thai Countryside." In *Thailand: Roots of Conflict*, edited by Andrew Turton, Jonathan Fast, and Malcom Caldwell, 122, (Nottingham: Spokesman, 1978)., กนกศักดิ์ แก้วเทพ, *บทวิเคราะห์สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย: เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยชาวนายุคใหม่*, (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530),: 60-61., Tyrell Haberkorn, *Revolution Interrupted: Farmers, Students, Law, and Violence in Northern Thailand*, (Madison: Wisconsin University Press, 2011),: 69.

³³ Anan Ganjanapan, "The Partial Commercialization of Rice Production in Northern Thailand (1900-1981)," (Doctoral dissertation, Graduate School, Cornell University, 1984),: 397.

³⁴ จำนวนครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ทั้งหมดเท่ากับ 113,562 คน ตามรายงานสำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2521 (NSO 1980b หน้า 9) ทำให้ไม่น่าเป็นไปได้ที่คนจำนวนหนึ่งแสนคนจะเข้าร่วม สหท.

3. การลูกซื้อของชาวนาในหมู่บ้านภาคเหนือ

ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ว่าปัญหาการเช่าที่ดินเป็นเรื่องหนึ่งที่สำคัญมาของความขัดแย้งในภาคเหนือ³⁵ ส่วนที่จะกล่าวต่อไปนี้ คือ ตัวอย่างบางส่วนของปฏิบัติการร่วมกันของเกษตรกร

3.1 หมู่บ้านสันมะนะ: กรณีของการต่อสู้ในท้องถิ่น

ในพื้นที่ของหมู่บ้านสันมะนะ ตำบลตันธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน จนถึงปี พ.ศ. 2513 มีนาข้าวที่เป็นของเจ้า ผู้เป็นทายาทของขุนนางราชวงศ์ล้านนา เจ้า K เป็นผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2473 ถึง พ.ศ. 2495 และเป็นเจ้าของที่นาประมาณหนึ่งร้อยไร่ในหมู่บ้าน ST ผู้ที่ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านคนต่อไป กล่าวทำนองว่าเจ้า K ซึ่งแสดงตนเป็น “พี่ใหญ่” เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านอย่างมาก³⁶

อย่างไรก็ตามในรุ่นต่อมา ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้ากับชาวบ้านได้เปลี่ยนแปลงไป เจ้า K มีลูกชายสองคนและลูกสาวหนึ่งคน ลูกชายเข้ารับราชการในจังหวัดและย้ายมาอยู่ที่เมืองลำพูน ส่วนเจ้า K ออกจากหมู่บ้านไปอาศัยอยู่กับลูกชายคนหนึ่งของเขา ลูกสาวแต่งงานกับ TN จากจังหวัดเชียงใหม่ TN ได้รับที่ดินประมาณสี่สิบถึงห้าสิบไร่ที่ภรรยาของเขาได้รับมรดกมาจากเจ้า K³⁷

ตามคำกล่าวของอดีตผู้ใหญ่บ้าน ST และชาวบ้านคนอื่น ๆ ที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว TN เป็นนายทุนเงินกู้ ที่ได้ยึดที่ดินจากการที่ลูกหนี้ผิดนัด³⁸ เขาதுถูกคนในพื้นที่และมักจะแสดงความหยาบคายต่อชาวบ้าน TN บังคับให้ผู้เช่าโคเค็นโคที่เช่าไปนั้นให้อ้วนเหมือนกับชาวบ้านอื่นไป³⁹ เขา

³⁵ มีปัญหาอื่น ๆ ของการโต้แย้ง ชาวนาไรที่ดินเรียกร้องการปฏิรูปที่ดิน ชาวไร่ยาสูบเรียกร้องให้บริษัท ยาสูบซื้อในราคายุติธรรม (สัมภาษณ์ SR อดีตชาวบ้านบ้านเด่น แม่แตง 9 มีนาคม 2562 ที่สันทราย เชียงใหม่ และ SG บ้านต้นดู่ สันกำแพง 6 มีนาคม 2559 ที่สันกำแพง เชียงใหม่) เกษตรกรดำเนินสัมปทานการทำเหมืองเมื่อน้ำที่ระบายออกจากเหมืองทำให้พืชผลเสียหาย (ผดุงศักดิ์ 2550, หน้า 29 และสัมภาษณ์ชาวบ้านบ้านโป่งป่าเป้า เสริมงาม 13 มีนาคม 2556 ที่อำเภอเสริมงาม ลำปาง) ฉันทินนามแฝงเพื่อระบุตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหว ยกเว้นผู้ที่มีชื่อถูกเปิดเผยในเอกสารอื่นแล้ว

³⁶ สัมภาษณ์ ST 5 กันยายน 2554 ที่หมู่บ้านสันมะนะ

³⁷ อ้างแล้ว

³⁸ สัมภาษณ์ ST 5 กันยายน 2554 ที่หมู่บ้านสันมะนะ และ SW 20 มีนาคม 2561 ที่ฝาง เชียงใหม่

³⁹ สัมภาษณ์ สิงห์ชัย ธรรมพิงค์ 26 สิงหาคม 2556 ที่หมู่บ้านสันมะนะ และ ST 5 กันยายน 2554 ที่หมู่บ้าน

รับเอาผลผลิตครึ่งหนึ่งเป็นค่าเช่าและไม่ต้องแบกรับค่าใช้จ่ายใด ๆ เขาบังคับให้ผู้เช่าต้องไปทำงานบำรุงรักษาระบบชลประทานทั้ง ๆ ที่เจ้าของที่ดินควรเป็นผู้ดำเนินการ ผู้เช่าต้องจ่ายค่าเช่าเป็นค่าข้าวเปลือกและต้องขนข้าวไปส่งยังยุ้งฉางของ TN โดยที่ต้องออกค่าขนส่งเองนอกจากนี้ แทนที่จะตอบแทนด้วยของขวัญ TN เรียกเก็บเงินค่าขนมและผลไม้จากพวกเขา ในข้อพิพาทเกี่ยวกับการชำระหนี้ TN คุกคามฝ่ายค้านหรือจ้างทนายความ⁴⁰ ประเด็นนี้ไม่เกี่ยวกับความจริงของการเรียกร้องเหล่านี้ แต่เกี่ยวกับความรู้สึกของชาวบ้านต่อ TN ว่าเขาโลภมากเกินไป

ในหมู่บ้านสันมะนะ ยังมีเจ้าที่ดินคนอื่นอีก บุตรชายสองคนของ เจ้า K ซึ่งได้รับมรดกที่ดินน่ายังคงเป็นเจ้าที่ดินอยู่⁴¹ ชาวนาธรรมดาบางคนเช่าที่ดินของญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านด้วยครึ่งหนึ่งของจำนวนครวเรือนสองร้อยครวเรือนในหมู่บ้านนี้ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง บางคนเช่าที่ดินและคนอื่นจำนวนหนึ่งเป็นลูกจ้างรายวัน สามสิบถึงสี่สิบครวเรือนมีที่ดินทำกินและต้องเช่าที่ดินด้วย ส่วนที่เหลือเป็นชาวนาที่เป็นเจ้าของที่ดิน⁴² โครงสร้างระดับของการถือครองที่ดินในหมู่บ้านจึงไม่สามารถจัดแบ่งประเภทได้ง่ายๆว่ามีเพียงแค่เจ้าที่ดินกับผู้เช่าเท่านั้น

เหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้นำการเปลี่ยนแปลงบางอย่างมาสู่หมู่บ้านสันมะนะ ในกลางปี พ.ศ. 2518 นักศึกษาจำนวนหนึ่งเข้ามารณรงค์ในโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตย⁴³ ในปีเดียวกันนั้น บุญมา อารีย์ แกนนำของสหพันธ์ชาวนาชาวไร่ของจังหวัดลำพูนก็ไปเยี่ยมหมู่บ้านแห่งนี้ด้วย⁴⁴ หนังสือพิมพ์ภาคเหนือ วันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2517 รายงานข่าวว่ามีเยาวชนกลุ่มหนึ่ง แต่งกายเหมือนนักศึกษา เข้าไปยุยงชาวนาในพื้นที่นี้ และสนับสนุนให้เรียกร้องให้ลดค่าเช่าจากเจ้าที่ดิน⁴⁵

สันมะนะ

⁴⁰ สัมภาษณ์ ST 5 กันยายน 2554 ที่หมู่บ้านสันมะนะ

⁴¹ อ้างแล้ว

⁴² สัมภาษณ์ MD 4 กันยายน 2554 ที่หมู่บ้านสันมะนะ

⁴³ สัมภาษณ์ สิงห์ชัย ธรรมพิงค์ 12 กันยายน 2552 ที่หมู่บ้านสันมะนะ เป็นการรณรงค์ที่ ศนท. จัดขึ้นเพื่อเผยแพร่แนวคิดและระบบการเมืองของประชาธิปไตยสู่ประชาชนในชนบทซึ่งถือว่ามีความรู้ในเรื่องนี้

⁴⁴ สัมภาษณ์ สิงห์ชัย ธรรมพิงค์ 12 กันยายน 2552 ที่หมู่บ้านสันมะนะ

⁴⁵ คนเมือง, “นักศึกษาชาวนาแข็งข้อต่อเจ้าของนา”, 30 ตุลาคม 2517, 3, 18.

3.2 กระบวนการของการจัดตั้งองค์กรและการต่อสู้

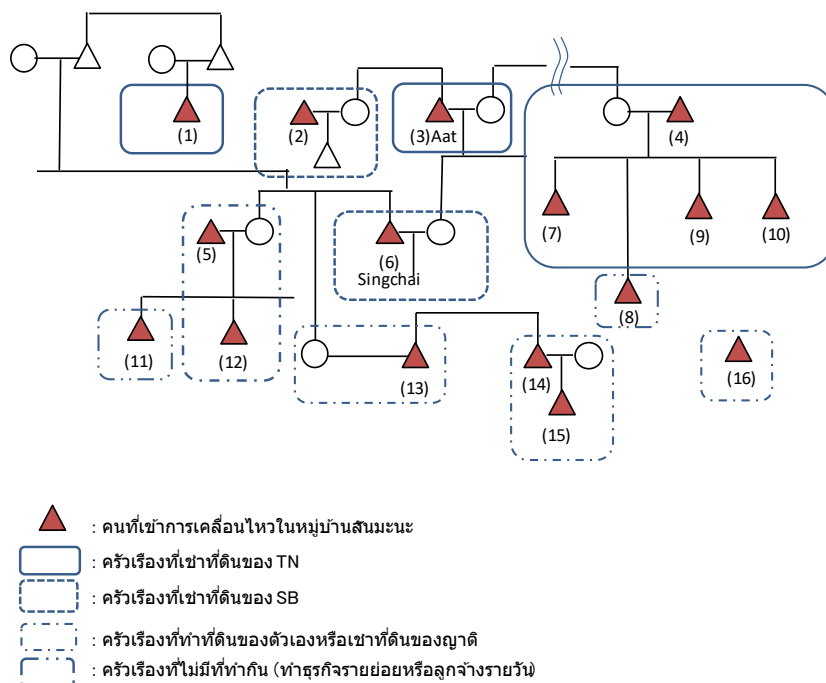
นักศึกษาในโครงการชวณาระบุว่า สิงห์ชัย ธรรมพิงค์ ชวนาวัย 35 ปี เป็นผู้นำที่มีศักยภาพ และชักชวนให้เขาจัดตั้งชาวบ้าน สิงห์ชัยเข้าไปพูดคุยกับเพื่อนสนิทและญาติ ๆ ซึ่งมักจะมาแลกเปลี่ยนแรงงานกันทั้งในการทำนาและกิจกรรมการดำรงชีวิตอื่น ๆ⁴⁶ ด้วยการดำเนินงานลักษณะนี้ หน่วยของสหพันธ์ชวนาชาวไร่ ในระดับหมู่บ้านจึงถูกจัดตั้งขึ้น โดยมีสมาชิกสิบหกคนจากสิบครัวเรือน ซึ่งเกือบทั้งหมดล้วนเป็นญาติสนิทกันดังที่แสดงในรูปที่ 1⁴⁷

นักศึกษาจะพักอยู่ในหมู่บ้านและช่วยทำนาในตอนกลางวัน ส่วนในตอนเย็นนั้น พวกเขาจะจัดกลุ่มศึกษาชาวบ้านกลุ่มเล็กๆ และให้เหตุผลใหม่่ว่าทำไมพวกเขาถึงยังยากจน ชาวบ้านคนหนึ่งจำได้ว่าในที่สุดแล้วเขาก็เข้าใจได้ว่าความยากจนของเขาไม่ได้เกิดจากกรรมของเขาในชาติก่อน⁴⁸

⁴⁶ อ้างแล้ว

⁴⁷ ข้อมูลอ้างอิงจากบทสัมภาษณ์ของผู้แต่งกับ สิงห์ ธรรมพิงค์ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2556

⁴⁸ บทสัมภาษณ์ SW, 20 มีนาคม 2561 ที่ฝาง เชียงใหม่

รูปที่ 1 ความสัมพันธ์ของผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวกของเกษตรกรในหมู่บ้านสันมะนะในปี 2518
(ข้อมูลที่รวบรวมโดยชินิจิ ชิเกโตะ)

ชาวนาที่สันมะนะมองว่า TN เป็นเป้าหมายที่กลุ่มของเขาจะต้องให้ความสนใจ แต่ไม่ใช่
 ว่าสมาชิกทั้งหมดเป็นผู้เช่าที่ดินของ TN ห้าในสิบเอ็ดครัวเรือนเป็นชาวนาผู้เช่าที่ดิน แต่มีเพียงสามคน
 เท่านั้นที่เช่าที่ดินขาวของ TN (รูปที่ 1) อีกสองครัวเรือนเช่าที่ดินจากบุตรชายคนหนึ่งของเจ้า K
 นามว่า SB อีกหกครัวเรือนที่เหลือนั้นสองครัวเรือนไม่ได้ทำนา ในขณะที่สี่ครัวเรือนทำนาในที่ดิน
 ของตนเองหรือของญาติพี่น้อง ในอีกด้านหนึ่ง มีผู้เช่าที่ดินจาก TN จำนวนหกคนในปีนั้น ซึ่ง
 หมายความว่าสามคนไม่ได้เข้าร่วมในการประท้วง⁴⁹ องค์ประกอบของชนชั้นมีความหลากหลาย
 แม้ในหมู่ผู้เข้าร่วมกับการเคลื่อนไหวกชาวนา

⁴⁹ สัมภาษณ์ KM และ MD 5 กันยายน 2554 ที่หมู่บ้านสันมะนะ

การดำเนินการร่วมกันต่อต้าน TN มีการดำเนินการดังนี้⁵⁰ กล่าวคือ เมื่อพระราชบัญญัติควบคุมการเช่านาฉบับใหม่ได้ประกาศใช้นั้นฤดูเก็บเกี่ยวข้าวนาปีสิ้นสุดลง กลุ่มที่นำโดยสิงห์ชัยจึงนำกฎหมายมาใช้ในการเพาะปลูกในฤดูแล้ง ซึ่งเริ่มเก็บเกี่ยวในเดือนพฤษภาคม 2518 ชาวบ้านกลุ่มนี้ตัดสินใจที่จะไม่จ่ายค่าเช่า เนื่องจากกฎหมายใหม่จำกัดการจ่ายค่าเช่าโดยจ่ายคืนเป็นข้าวเพียงหนึ่งฤดูกาลต่อปีเท่านั้น ซึ่งปฏิบัติการนี้เป็นกลยุทธ์ที่โครงการชาวนาเป็นผู้แนะนำเสนอนาผืนแรกที่เหมาะสำหรับการเก็บเกี่ยวเช่าโดย KO ('หมายเลข 1' ในรูปที่ 1) ถึงแม้ว่า KO จะกลัวที่จะเผชิญหน้ากับเจ้าที่ดิน แต่สมาชิกคนอื่น ๆ ก็โน้มน้าวให้เขาทำ สมาชิกกลุ่มที่เกี่ยวข้องด้วยกันได้อ่านมาตราต่าง ๆ ของพระราชบัญญัติควบคุมการเช่านาในพื้นที่นาที่ก่อนหน้านี้จะนำข้าวทั้งหมดไปที่บ้านของผู้เช่าที่ดิน แม้ว่าตัวแทนของเจ้าที่ดินอยู่ในพื้นที่นาด้วย แต่เขาไม่สามารถเผชิญหน้าปะกับชาวนาหลายสิบคนที่รวมตัวกันที่พื้นที่นาได้ ผู้เช่ารายอื่นก็ได้ปฏิบัติตามแนวทางเดียวกันในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวนั้น แต่เนื่องจากน้ำท่วมรุนแรงทำลายพืชผลในฤดูหลักของปี 2518 การดำเนินการเช่นนี้ครั้งต่อไปจึงเกิดขึ้นกับการเก็บเกี่ยวในฤดูแล้งของปี 2518 ในเดือนพฤษภาคม 2519 และกลุ่มประสบความสำเร็จในการบังคับใช้กฎระเบียบใหม่อีกครั้งหนึ่ง⁵¹

นี่แสดงให้เห็นว่ากฎหมายจะมีผลบังคับใช้ต่อเมื่อชาวนาบังคับใช้กับเจ้าที่ดินในแต่ละพื้นที่ท้องถิ่นเท่านั้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง ค่าเช่าที่ดินจะยังคงไม่เปลี่ยนแปลงในพื้นที่ท้องถิ่นหากไม่มีการจัดตั้งของชาวนา เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นของรัฐบาลจะไม่บังคับใช้กฎหมายใหม่หากไม่มีแรงกดดันจากชาวนา

กลุ่มไม่ได้เรียกร้องให้เจ้าที่ดินรายอื่นลดค่าเช่า แม้แต่ลูกของเจ้า K ก็ไม่ตกเป็นเป้าหมายอยู่มาวันหนึ่ง SB เสนอให้สิงห์ชัยปฏิบัติตามกฎหมายใหม่ แต่สิงห์ชัยปฏิเสธ โดยให้เหตุผลว่า SB ใจดีพอที่จะจ่ายค่าจ้างและค่าอาหารในการจ้างคนงานไปเกี่ยวข้าวและยอมให้อาจ (หมายเลข 3 ในรูปที่ 1) พ่อบาของสิงห์ชัยอาศัยอยู่บนที่ดินเช่าฟรี⁵²

⁵⁰ ชินอิชิ ชิเกโตะมิ, และอรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, *ต่อสู้เพื่ออะไร: ประวัติชีวิตของพ่อสิงห์ชัย ธรรมพิงค์ นักสู้ประชาชน*, (เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2561): 65-66.

⁵¹ สัมภาษณ์ สิงห์ชัย ธรรมพิงค์ 26 สิงหาคม 2556 และ 11 สิงหาคม 2559 ที่หมู่บ้านสันมะนะ

⁵² ชินอิชิ ชิเกโตะมิ, และอรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, *ต่อสู้เพื่ออะไร: ประวัติชีวิตของพ่อสิงห์ชัย ธรรมพิงค์ นักสู้ประชาชน*, 57.

หลังปี พ.ศ. 2518 สถานการณ์แวดล้อมทางการเมืองในหมู่บ้านสันมะนะเลวร้ายลง อาจถูกมือปืนสังหารเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2518⁵³ ในเดือนพฤศจิกายน 2519 ในที่สุดสิ่งห้ซัยก็ออกจากหมู่บ้านไปซ่อนตัวอยู่ในป่า และสมาชิกอีกหกคนตามเขาไปในเวลาต่อมาไม่นานนัก

3.3 กรณีอื่นๆ

การสร้างปฏิบัติการร่วมกันของชาวนาในการต่อต้านเจ้าที่ดินก็เกิดขึ้นในหมู่บ้านอื่นเช่นกัน จักรคำมิข ซึ่งเป็นหมู่บ้านอยู่ติดกับหมู่บ้านสันมะนะ หมู่บ้านนี้ในต้นทศวรรษ 1970 มีประชากรประมาณสามร้อยครัวเรือน และที่ดินส่วนใหญ่ถูกครอบครองโดยตระกูลเจ้า⁵⁴ ชาวนาผู้ก่อการประท้วงทำหายอัตราค่าเช่าที่คิดเป็นครึ่งหนึ่งของผลผลิตทั้งหมดและประท้วงธรรมเนียมที่ผู้เช่าจะต้องเป็นคนขนข้าวส่งไปยังยุ้งฉางของเจ้าที่ดิน พวกเขาทิ้งผลผลิตหนึ่งในสามในนาข้าวและนำส่วนที่เหลือกลับไปบ้านของตนเอง⁵⁵ สมาชิกหลักของกลุ่ม (ชาวบ้านสิบเอ็ดคน ซึ่งเป็นผู้หญิ๊งสี่คน) เป็นกลุ่มเพื่อนบ้านที่เคยถูกขับไล่ออกจากที่อยู่อาศัยตามคำสั่งของภรรยาหม้ายของเจ้าที่ดินเสียชีวิตไปแล้ว และพวกเขาได้โต้แย้งด้วยการบอกว่าพวกเขาเป็นผู้มีสิทธิเพราะเป็นผู้หักข้าวถางพงทำที่ดินมาที่อยู่อาศัยเองและได้ร่วมมือกันต่อสู้ไม่ทำตามคำสั่งนั้น⁵⁶ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าครอบครัวชาวนากลุ่มนี้ได้ร่วมมือกันในการทำนาและการดำเนินชีวิตมาแล้วจึงสามารถร่วมมือกันอีกในการสู้เพื่อลดค่าเช่านา

เจ้าคนเดียวกันนี้ ก็เป็นเจ้าที่ดินรายใหญ่ของหมู่บ้านใกล้เคียงอีกแห่งหนึ่ง ได้แก่ ศรีบังวัน ในตำบลริมปิง ซึ่งมีประชากรประมาณสองร้อยครัวเรือน⁵⁷ แม้ว่าจะมีเจ้าที่ดินคนอื่นที่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่ แต่เป้าหมายหลักคือเจ้าที่ดิน “เจ้า” ชาวบ้านได้ร่วมกันเก็บเกี่ยวข้าวและประกาศอัตราค่าเช่าใหม่ต่อหน้าตัวแทนเจ้าที่ดินที่ถือป็นในเวลานั้น ด้วยแรงผลักดันอันเกิดจากการประท้วงนี้ ผู้เช่าที่ดินได้เริ่มเรียกร้องให้ลดค่าเช่าจากเจ้าที่ดินคนอื่นที่ไม่อยู่ในพื้นที่ และผู้นำของ

⁵³ สาเหตุที่อาจไม่ใช่สิ่งห้ซัยถูกโจมตีไม่ทราบ

⁵⁴ นี่คือตระกูลของเจ้าจักรคำขจรศักดิ์ ซึ่งถือครองที่ดินกว่าหกร้อยไร่ (จักรพงษ์ คำบุญเรือง, “เยือนวัดเก่า...เจ้าเมืองสร้าง “วัดจักรคำมิข” และตำนานการทำนาหลวง,” *เชียงใหม่นิวส์*, 18 ตุลาคม 2552.)

⁵⁵ สัมภาษณ์ CT 27 สิงหาคม 2556 และ PL and MC 12 มีนาคม 2556 ที่หมู่บ้านจักรคำมิข ลำพูน

⁵⁶ สัมภาษณ์ PL 12 มีนาคม 2556 และ 27 สิงหาคม 2556 ที่หมู่บ้านจักรคำมิข ลำพูน และอดีตสมาชิกโครงการชาวนา 20 มีนาคม 2561 ที่ไชยปราการ เชียงใหม่

⁵⁷ สัมภาษณ์ CK CD และ NN 27 สิงหาคม 2556 ที่หมู่บ้านศรีบังวัน ลำพูน

การเคลื่อนไหวนี้จะช่วยดำเนินการในการเจรจา⁵⁸ เจ้าที่ดินที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันถูกกันออกจากความเป็นเป้าหมายการประท้วงเพราะพวกเขาช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการทำนาบางส่วน⁵⁹ สมาชิกหลักเป็นชายแปดคนจากเจ็ดครัวเรือน ซึ่งสามคนเป็นญาติกัน ในขณะที่คนอื่น ๆ เป็นเพื่อนบ้านที่มาร่วมงานกันในการทำนาและร่วมงานในงานประเพณีของวัด สามในเจ็ดครัวเรือนเป็นผู้เช่า ในขณะที่ครัวเรือนอื่นๆ เป็นเจ้าของที่นา ผู้เช่าทั้งสามไม่ได้เช่าที่ดินจากเจ้าแต่เช่าจากเจ้าที่ดินคนอื่นที่ไม่ได้อยู่ในหมู่บ้าน

ตำบลอินทิล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ที่มีปฏิบัติการร่วมกันประท้วงเป็นที่แรกๆ แห่งหนึ่งในภาคเหนือ⁶⁰ บนที่ราบกว้างใหญ่และอุดมสมบูรณ์ของทุ่งพันแอก หนึ่งครอบครัวเจ้าถือครองที่ดินมากกว่าห้าร้อยไร่ ในหมู่บ้านม่วงคำซึ่งเป็นศูนย์กลางของการเคลื่อนไหวของชาวนาในบริเวณนี้ มีผู้เช่าที่ดินของเจ้าประมาณห้าสิบคน⁶¹ ในช่วงต้นทศวรรษ 1970 ค่าเช่าที่ดินนี้คิดเป็นร้อยละเจ็ดสิบของผลผลิตทั้งข้าวนาปีและข้าวนาปรัง ผู้เช่าที่ดินต้องแบกรับต้นทุนการผลิตทั้งหมดและจะต้องขนข้าวส่งไปยังยุ้งฉางของเจ้าที่ดิน หากเมื่อใดที่ต้องซ่อมแซมยุ้งฉาง ผู้เช่าก็ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่าย การที่ผู้เช่าต้องทำตามคำสั่งของเจ้าที่ดินก็เพราะพวกเขากลัวว่าจะไม่ได้เช่าที่ทำนาต่อ⁶²

ในปี พ.ศ. 2517 ข้าวนาปรังเสียหายจากน้ำท่วมใหญ่ เจ้าบอกกับผู้เช่าที่ดินว่าจะต้องจ่ายค่าเช่าในฤดูแล้งนี้จากข้าวในฤดูหลักถัดไป ซึ่งหมายความว่าผลผลิตทั้งหมดของชาวนาปีจะต้องตกเป็นของเจ้าที่ดิน ผู้เช่าได้รับความช่วยเหลือจากนักศึกษาและได้เจรจาร่วมกับเจ้าที่ดิน เมื่อตัวแทนของผู้เช่าไปที่บ้านของเจ้าและจะขอเข้าพบ เจ้าบอกให้พวกเขาต้องคลานเข้าไป ซึ่งเป็นกิริยาแบบเดิมที่ไพร่ต้องทำต่อหน้าขุนนาง⁶³ ชาวบ้านปฏิเสธที่จะทำตามโดยบอกว่าไม่ใช่ยุคสมัยศักดินาแต่เป็นยุคของประชาธิปไตย เจ้าที่ดินไม่พอใจอย่างมากและประกาศว่าตัวแทนที่มาเจรจานั้นจะ

⁵⁸ สัมภาษณ์ CD 22 มีนาคม 2561 ที่หมู่บ้านศรีบังวัน ลำพูน

⁵⁹ สัมภาษณ์ CK CD และ NN 27 สิงหาคม 2556 ที่หมู่บ้านศรีบังวัน ลำพูน

⁶⁰ สัมภาษณ์ SU และ SA อดีตชาวบ้านม่วงคำ 7 มีนาคม 2559 และ 20 มีนาคม 2561 ที่แม่แตง เชียงใหม่

⁶¹ สัมภาษณ์ MM อดีตชาวบ้านม่วงคำ 24 สิงหาคม 2559 ที่ดอยสะเก็ด เชียงใหม่

⁶² สัมภาษณ์ SU และ SA อดีตชาวบ้านม่วงคำ 7 มีนาคม 2559 ที่แม่แตง เชียงใหม่

⁶³ สัมภาษณ์อดีตสมาชิกโครงการชาวนา 6 มีนาคม 2559 ที่เมือง ลำพูน

ไม่ได้เช่าที่ดินของเขาอีกต่อไป มันไม่ใช่การคุกคามธรรมดา เพราะชาวบ้านผู้ที่เข้าร่วมในการเจรจาถูกเจ้าที่ดินขับออกจากการเป็นผู้เช่า และให้คนอื่นที่ต้องการเช่าที่ดินเช่าแทน⁶⁴

การต่อสู้ของผู้เช่าที่ดินไม่ได้จบลงเพียงเท่านั้น ในปลายเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2517 ชาวนาในพื้นที่นี้กลับมาประท้วงต่อเจ้าของที่ดินอีกครั้ง โดยมีชาวนาสามร้อยคนรวมตัวกันที่หน้าว่าการอำเภอเพื่อเรียกร้องให้ลดค่าเช่าให้เหลือหนึ่งในสามของผลผลิต⁶⁵ ชาวนาสองร้อยคนมีข้อพิพาทกับเจ้าที่ดินสิบรายบนพื้นที่กว่าพันไร่ และการเจรจาเริ่มตึงเครียดเมื่อเจ้าที่ดินไม่ยอมรับข้อเรียกร้อง⁶⁶ ตัวเลขเหล่านี้บ่งชี้ว่าเจ้ากลุ่มน้อยมีที่ดินทำกินจำนวนมากและมีชาวนาผู้เช่าจำนวนมาก องค์ประกอบของชนชั้นของพื้นที่นี้ ดูได้ชัดกว่าในพื้นที่ของสันมะนะ และหมู่บ้านภาคเหนือส่วนใหญ่ หลังจากพระราชบัญญัติควบคุมการเช่าฉบับใหม่มีผลบังคับใช้ เกษตรกรจึงหันไปบังคับใช้อัตราค่าเช่าใหม่ โดยเหลือข้าวเพียงหนึ่งในสามในทุกนาหลังการเก็บเกี่ยว ตัวแทนของเจ้าที่ดินก็ไม่สามารถจะทำอะไรได้กับผู้เช่าที่ดินผู้ที่ยึดมั่นร่วมกันและร่วมกันเก็บเกี่ยว

ในหมู่บ้านแม่จองใต้ อำเภอต๋อยสะแก จังหวัดเชียงใหม่ เจ้าที่ดินเป็นคนรวยแต่ไม่ใช่เจ้าศรีธน ยอดกันธา ผู้ซึ่งได้รับการเลือกตั้งให้เป็นประธานสหพันธ์ชาวนาชาวไร่ภาคเหนือภายหลังการลอบสังหารอินทา ศรีบุญเรือง ผู้นำคนแรก ศรีธนเป็นผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านแห่งนี้ แกนหลักของการประท้วงประกอบด้วยชาวบ้าน 10 คน จาก 9 ครัวเรือน รวมทั้งศรีธน สามคนเป็นญาติของศรีธน ส่วนอีกสี่คนเป็นญาติของ TA ซึ่งเป็นผู้นำการเคลื่อนไหวอีกคน⁶⁷ ซึ่งหมายความว่ากลุ่มชาวบ้านที่เคลื่อนไหวของหมู่บ้านนำโดยกลุ่มญาติทั้งสองกลุ่มนี้ แม้ว่าห้าครัวเรือนเป็นผู้เช่า แต่ก็ไม่มีใครเช่าที่ดินจากเจ้าที่ดินที่ร่ำรวย พวกเขาทำนาที่เช่าจากญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน⁶⁸ กลุ่มนี้ใช้กลยุทธ์เดียวกันกับหมู่บ้านอื่น ๆ (กล่าวคือ เก็บเกี่ยวร่วมกันและทิ้งพืชผลไว้หนึ่งในสามเป็นค่าเช่า) พวกเขาไม่เรียกร้องการลดค่าเช่าที่นาจากเจ้าที่ดินที่เป็นคนในชุมชนเดียวกันยกเว้นเจ้าที่ดินคนหนึ่งซึ่งเจ้านั้นเงินกู้ที่คิดอัตราดอกเบี้ยสูงหรือยึดเอาวัวที่กำลังให้นมลูกวัวอยู่⁶⁹

⁶⁴ สัมภาษณ์ SU และ SA อดีตชาวบ้านม่วงคำ 20 มีนาคม 2561 ที่แม่แตง เชียงใหม่

⁶⁵ *Bangkok Post*, "Farm Rent Dispute Unsolved," 1 August 1974,: 5.

⁶⁶ *Bangkok Post*, "Farmers' Rental Dispute Goes on," 6 August 1974,: 5.

⁶⁷ สัมภาษณ์ AL อดีตชาวบ้านแม่จองใต้ 28 สิงหาคม 2556 ที่แม่ทา เชียงใหม่

⁶⁸ อ้างแล้ว

⁶⁹ อ้างแล้ว

ในหมู่บ้านล้องอ้อ ตำบลแม่สุ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ แกนนำหลักของการต่อสู้ในพื้นที่คือพี่น้องสี่คน⁷⁰ พวกเขาเข้าร่วมการชุมนุมในที่อื่น ๆ แต่ไม่ได้จัดตั้งให้มีการประท้วงระดับหมู่บ้านเนื่องจากเจ้าที่ดินล้วยแล้วแต่เป็นคนในชุมชนท้องถิ่นเดียวกัน เมื่อพระราชบัญญัติควบคุมการเช่านาฉบับใหม่มีผลบังคับใช้ พวกเจ้าที่ดินก็ปฏิบัติตามระเบียบ อย่างไรก็ตาม ต่อมานักศึกษามาที่หมู่บ้านและเริ่มการรณรงค์ในโครงการเพื่อประชาธิปไตยและได้นำอุดมการณ์ใหม่มาสู่หมู่บ้านซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งทางอุดมการณ์ระหว่างชาวบ้าน ในที่สุด การตอบโต้ด้วยความรุนแรงและการใช้ปืนได้กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวทั้งสิ้นคนออกจากหมู่บ้านเพื่อเข้าป่า⁷¹

3.4 รูปแบบของการดำเนินการร่วมกัน

เราสามารถระบุลักษณะเด่นบางประการในรูปแบบของการประท้วงในท้องถิ่นที่จัดโดยชาวนาภาคเหนือ ประการแรก ปฏิบัติการณ์ร่วมกันจะเป็นการจัดตั้งในชุมชนท้องถิ่นเอง โดยชาวบ้านจะเผชิญหน้ากับเจ้าที่ดินในแต่ละท้องที่โดยตรง ส่วนใหญ่ชาวนาจะจัดตั้งองค์กรในระดับหมู่บ้าน แต่ในกรณีของตำบลอินทิล จะเป็นการจัดตั้งจากหลายหมู่บ้านในตำบลมาร่วมกัน

ประการที่สอง กรณีการเคลื่อนไหวของท้องถิ่นจำนวนมาก จะประกอบด้วยชาวบ้านส่วนน้อย แม้ว่าอาจมีผู้เห็นอกเห็นใจในหมู่บ้านด้วย ชาวนาได้ดำเนินการบังคับใช้กฎหมายใหม่ในพื้นที่เก็บเกี่ยว ซึ่งไม่ต้องการผู้เข้าร่วมจำนวนมาก กรณีการเคลื่อนไหวในพื้นที่ตำบลอินทิล ถือเป็นกรณียกเว้น เพราะมีชาวบ้านหลายร้อยคนร่วมชุมนุมต่อต้านที่ดิน ข้อเสนอสมมติฐานที่เป็นไปได้ก็คือชาวนาส่งส่วนใหญ่เป็นผู้เช่าที่ดินจากเจ้าที่ดินรายใหญ่

ประการที่สาม ผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวเป็นผู้ที่มีความผูกพันผ่านความสัมพันธ์ทางสังคม เช่นเครือญาติและเพื่อนบ้านในละแวกใกล้เคียงมากกว่าที่จะเป็นความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชนชั้นทางสังคมหรือเศรษฐกิจเดียวกัน ดังที่ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนแล้วในกรณีของหมู่บ้านสันมะนะ และในหมู่บ้านอื่นก็เช่นเดียวกัน เครือญาติ เพื่อนฝูง และเพื่อนบ้านเป็นปัจจัยสำคัญในการนำพวกเขามาร่วมกัน ความสัมพันธ์ทางสังคมที่แน่นแฟ้นเหล่านี้อาจเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับการต่อสู้กับชนชั้นสูงในท้องถิ่น

⁷⁰ สัมภาษณ์อดีตสมาชิกโครงการชาวนา 14 มีนาคม 2556 ที่สารภี เชียงใหม่

⁷¹ สัมภาษณ์ TS และ PS ชาวบ้านล้องอ้อ 15 มีนาคม 2556 ที่ฝาง เชียงใหม่

ประการที่สี่ ผู้เข้าร่วมที่กระตือรือร้นไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เช่านา แม้ว่าประเด็นที่นำมาเป็นหลักในการประท้วงคือการลดค่าเช่า ชาวบ้านที่ไม่มีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับเจ้าที่ดินที่เป็นเป้าหมายก็เข้าร่วมการเคลื่อนไหวเช่นกัน ดังที่เห็นในสันมะนะ ศรีบังวัน และแม่จองใต้

ประการสุดท้าย เป้าหมายโดยตรงในกรณีส่วนใหญ่คือ เจ้าและเจ้าที่ดินที่ร่ำรวยซึ่งมีความสัมพันธ์ทางสังคมกับชาวบ้านน้อยและไม่เห็นอกเห็นใจผู้เช่าของพวกเขา การประท้วงไม่คอยมุ่งเป้าไปที่เจ้าที่ดินลักษณะอื่น เช่น เจ้าที่ดินที่เป็นญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน แม้ว่าพวกเขาจะเก็บค่าเช่ามากกว่าที่ได้รับอนุญาตภายใต้กฎหมายใหม่ก็ตาม ลักษณะเด่นสองประการสุดท้ายบ่งบอกว่าความคับข้องใจทางเศรษฐกิจไม่ได้อธิบายถึงแรงจูงใจทั้งหมดของการลุกฮือของชาวนา เช่น เจ้าที่ดินที่เป็นเจ้าที่ดินที่ดีไม่ถูกถือว่าเป็นเป้าหมายในหมู่บ้านสันมะนะ ในขณะที่ชาวนาแม่จองใต้กำหนดเป้าหมายไปยังญาติเจ้าที่ดินที่ถือว่าเป็นคนละโมบ

4. การเคลื่อนไหวของชาวนาในหมู่บ้านภาคกลาง

4.1 เหตุผลในการประท้วง

ปัญหาเศรษฐกิจที่ร้ายแรงที่สุดที่ชาวนาในภาคกลางเผชิญ โดยเฉพาะในพื้นที่ตอนบน คือหนี้สินและการสูญเสียกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ชาวนายืมเงินจากผู้ให้กู้เงินเพื่อทำการเกษตรและดำรงชีวิตด้วยการจำนองที่ดิน ท้ายที่สุดสูญเสียกรรมสิทธิ์ในที่ดินให้กับเจ้าหนี้ในกรณีที่ผิดนัดการสูญเสียความเป็นเจ้าของที่ดินเป็นผลมาจากการทำธุรกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ อย่างไรก็ตาม ชาวนาตั้งข้อกังขาเกี่ยวกับการปฏิบัติที่ทำให้พวกเขาสูญเสียกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตน

ทวี ศรีสงคราม ผู้นำขบวนการชาวนารายหนึ่ง อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ ได้เขียนจดหมายร้องเรียนถึงรัฐบาลในนามของเพื่อนบ้านที่มีปัญหา ศาสตราจารย์เออีจิ มูราชิมะได้รวบรวมจดหมายร้องเรียนจำนวน 29 ฉบับ ลงวันที่ระหว่างปี 1974 และ 1976⁷² ในจำนวนนี้ มี 25 ฉบับ ที่ยื่นคำร้องเกี่ยวกับการสูญเสียกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ผู้ร้องถามถึงความประพฤติดของ ผู้ให้กู้เงินดังนี้ (ตัวเลขในวงเล็บแสดงจำนวนตัวอักษรที่กล่าวถึงแต่ละปัญหา) ประการแรก

⁷² ศาสตราจารย์มูราชิมะได้รับสำเนาเหล่านี้โดยตรงจากทวีในปี 2523

ผู้ให้เงินเกลี้ยกล่อมลูกหนี้ว่าอย่าเอาจริงเอาจังกับกำหนดเวลา หรือปฏิเสธที่จะรับชำระหนี้ภายในกำหนด (แก้ว) เมื่อพ้นกำหนดแล้วลูกหนี้ไม่สามารถไถ่ถอนที่ดินได้เนื่องจากสัญญาขายฝาก (สัญญาที่กรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของผู้รับซื้อ แต่ผู้ขายฝากสามารถซื้อคืนได้ในเวลาที่กำหนดไว้) ประการที่สอง กรรมสิทธิ์ในที่ดินถูกโอนจากลูกหนี้ไปยังเจ้าหน้อยอย่างลับๆ (สี) ซึ่งถือได้ว่าเป็นการฉ้อโกงของเจ้าหนี้ และเจ้าหน้าที่จะเป็นหนี้ที่ดิน ประการที่สาม ใช้อัตราดอกเบี้ยที่สูงเกินไป ซึ่งทำให้การชำระคืนนั้นแทบจะเป็นไปไม่ได้เลย (เจ็ด) ประการที่สี่ ลูกหนี้ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินเดิม ถูกเจ้าหนี้ขับไล่ออกจากที่ดิน แม้ว่าก่อนหน้านี้อีกหนี้จะได้รับแจ้งว่าเขาสามารถเพาะปลูกต่อไปในฐานะผู้เช่าได้ (หก) ขวานร้อเรียนเรื่องความอยุติธรรมของผู้ให้เงิน และเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยเหลือจากเจ้าหนี้⁷³

กลุ่มคนที่ได้เข้าร่วมในการประท้วงช่วงเวลานี้ประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกัน PY ขวานนาในอำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร เข้าร่วมชุมนุมที่กรุงเทพฯ และสุดท้ายก็ต้องหนีเข้าป่า⁷⁴ ปัญหาของเธอ คือ เมื่อเธอมีครอบครัวของตัวเอง เธอซื้อที่ดินแปดสิบไร่ และได้รับมรดกที่ดินป่าไม้ร้อยละ 10 จากพ่อแม่ของเธอ เธอมีเงินจากนายทุนเงินกู้เพื่อถางป่า แต่อัตราดอกเบี้ยที่สูงเกินไปโดยคิดเป็นข้าวเปลือก 120 กิโลกรัมต่อหนึ่งร้อยบาทที่ยืมมา (ประมาณห้าดอลลาร์ในปีนั้น) ซึ่งเป็นอัตราที่มากกว่าสองร้อยเปอร์เซ็นต์⁷⁵ หนี้ได้สะสมมากขึ้นๆ เนื่องจากนายทุนเงินกู้บวกดอกเบี้ยที่ยังไม่ได้ชำระเข้ากับเงินต้น นายทุนเงินกู้จึงเกลี้ยกล่อมให้เธอทำสัญญาขายฝาก เมื่อเธอพยายามจะไถ่ถอนที่ดิน นายทุนเงินกู้อ้างเหตุที่จะไม่ได้รับชำระหนี้จนในที่สุดเธอก็เสียสิทธิ์ในการไถ่ถอน เมื่อเธอไปร้อเรียนเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นแต่เจ้าหน้าที่ก็ไม่รับเรื่องร้องเรียน เธอจึงเดินทางเข้าร่วมการประท้วงที่กรุงเทพฯ

SD เป็นขานาที่ต่อสู้ร่วมกับไข่ วงตะกู ผู้เป็นประธานคนแรกของสหพันธ์ขานาชาวไร่ใน อ.วังทอง จ.พิษณุโลก⁷⁶ เขาเข้าร่วมการเคลื่อนไหวหลังจากที่เขาเสียที่ดินให้กับนายทุนเงินกู้ SD ยืมเงินห้าร้อยบาทและน้ำตาลหนึ่งปีจากนายทุนเงินกู้รายหนึ่งซึ่งเป็นแหล่งสินเชื่อหลักใน

⁷³ จดหมายร้องเรียนเหล่านี้ส่วนใหญ่ส่งถึงคณะกรรมการช่วยเหลือขานาชาวไร่ คดียี่สิบสองในยี่สิบเก้าคดีเรียกร้องให้รัฐบาลเข้าแทรกแซง

⁷⁴ สัมภาษณ์ PY และครอบครัว 13 กันยายน 2552 และ 15 กันยายน 2553 ที่วังทรายพูน พิจิตร

⁷⁵ ตามคำกล่าวของ Boonpoom (1976 หน้า 60) ราคาข้าวเปลือกบางมูลนาก พิจิตร ปี 2518 อยู่ที่ กิโลกรัมละ 1.7–1.8 บาท หมายความว่าลูกหนี้ได้ชำระดอกเบี้ยเงินกู้จำนวน 204–216 บาทสำหรับหนี้หนึ่งร้อยบาท

⁷⁶ สัมภาษณ์ SD 10 กันยายน 2554 และ 19 กุมภาพันธ์ 2557 ที่วังทอง พิษณุโลก

ชนบทในเขต เมื่อไม่สามารถชำระหนี้ได้ทันเวลา นายทุนเงินกู้จึงริบเอกสารที่ดินทกไร่ของเขา อัตราดอกเบี้ยในปีนั้นคือข้าวหนึ่งร้อยกิโลกรัมต่อหนึ่งร้อยบาท เมื่อ SD สามารถเก็บเงินเพื่อชำระหนี้ได้ แต่นายทุนเงินกู้กลับแสดงเอกสารที่มีลายเซ็นของ SD สละสิทธิ์การเป็นเจ้าของ SD เชื่อว่าลายเซ็นนี้ถูกปลอมแปลง แต่เขาไม่สามารถกู้คืนกรรมสิทธิ์ในที่ดินได้

4.2 การสร้างเครือข่ายเป็นองค์กรการเคลื่อนไหว

เมื่อชาวนาที่ถูกกระทำเช่นดังกล่าวเห็นว่านักศึกษาสามารถทำลายการปกครองแบบเผด็จการ ชาวนาบางคนจึงได้พยายามขอความช่วยเหลือจากนักศึกษา ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2517 ไข่ วั่งตะกู และชาวนาจำนวนหนึ่งจากพิษณุโลกเดินทางไปตีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และพบกับสมาชิกของสหพันธ์นักศึกษาเสรีแห่งประเทศไทย FIST⁷⁷ หลังจากให้นักศึกษาฟังเรื่องราวของไข่แล้วคนหนึ่งก็ได้ตามเขาไปที่หมู่บ้านของเขา⁷⁸ ซึ่งทำให้นักศึกษาที่เป็นสมาชิกสหพันธ์นักศึกษาเสรีแห่งประเทศไทยได้เรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านภาคกลางตอนบน ปลายเดือนเมษายน พ.ศ. 2517 ทวี ศรีสงคราม เดินทางจากนครสวรรค์มากรุงเทพฯ เพื่อพบแกนนำนักศึกษาของศูนย์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ศนท. (ประชาธิปไตย 1974b, หน้า 2) นักศึกษาได้จัดหาที่พักและอาหารให้แก่ชาวนาที่ชุมนุมหน้าทำเนียบรัฐบาล เมื่อทวีเกือบถูกตำรวจจับสมบัติ อารังธัญวงศ์ เลขธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยก็ได้เข้ามาช่วยยุติการจับกุม⁷⁹

สหพันธ์นักศึกษาเสรี FIST มีความมุ่งมั่นต่อการเคลื่อนไหวของชาวนาในต่างจังหวัดอย่างมาก ผู้นำซึ่งเป็นนักศึกษาอาวุโสมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้มอบหมายให้สมาชิกแต่ละคนพักอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน และจะเข้ามาพบปะกันที่กรุงเทพฯ สองถึงสามเดือนต่อครั้งเพื่อประสานงาน⁸⁰ โดยการจัดโครงสร้างเช่นนี้ สหพันธ์นักศึกษาเสรี FIST ได้สร้างเครือข่ายระหว่างกรุงเทพฯ และพื้นที่ชนบท หลังจากนั้นไม่นาน ในโครงการเพื่อเผยแพร่ประชาธิปไตย นักศึกษาจำนวนมากได้เข้า

⁷⁷ Bangkok Post, "Farmers Carry Loan Fight to Bangkok," 26 February 1974, 3.

⁷⁸ สัมภาษณ์อดีตสมาชิก FIST 30 สิงหาคม 2556 ที่กรุงเทพฯ

⁷⁹ ทวี ศรีสงคราม, "ความคับแค้นของชาวนา: เขียนตามประสาชาวนา," ใน *ชาวนาไทยปฏิวัติ: แนวทางต่อสู้ของผู้ถูกกดขี่ขูดรีด*, บรรณาธิการโดย ทวี ศรีสงคราม, สนอง วิริยะผล, สุนิรัตน์ เตลามา, อ. อิทธิพล, และ นิตย ทานตะวัน, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ อ. อิทธิพล, 2517): 15-16.

⁸⁰ สัมภาษณ์อดีตผู้นำ FIST 17 กุมภาพันธ์ 2557 ที่กรุงเทพฯ

ไปในหมู่บ้านซึ่งได้ทำให้เกิดการขยายเครือข่ายนักศึกษาว่างขวางขึ้น ในเขตภาคกลางตอนบน สมาชิกของสหพันธ์นักศึกษาเสรี FIST ซึ่งอาศัยอยู่ในจังหวัดพิษณุโลกได้จัดตั้งกลุ่มนักศึกษาที่วิทยาลัยครูพิบูลสงครามประมาณยี่สิบคน นักศึกษากลุ่มนี้ได้เข้าไปในหมู่บ้านในจังหวัดภาคกลางตอนบนด้วย

บางคนบางคนเมื่อรู้่านักศึกษาเข้าอาศัยอยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียง ก็จะมาเยี่ยมพวกเขาเพื่อปรึกษาปัญหาของพวกเขา เนื่องจากสมาชิกสหพันธ์นักศึกษาเสรี FIST ส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับผู้นำชาวนา พวกเขาจึงสามารถใช้เครือข่ายของผู้นำเพื่อเชื่อมต่อกับเกษตรกรรายอื่นได้ ด้วยการพบปะเช่นนี้ เครือข่ายนักศึกษาจึงได้เชื่อมโยงกับชาวนาที่ประสบปัญหาในต่างๆ⁸¹

บางครั้งเครือข่ายก็สานกันได้อย่างแน่นหนาด้วยเงื่อนไขของพื้นที่ท้องถิ่นเอง เช่น ในจังหวัดนครสวรรค์ ทวีได้มีชื่อชาวนาในอำเภอท่าตะโก จำนวน 92 รายร่วมลงชื่อกับเขาในการยื่นคำเรียกร้องต่อรัฐบาล ในจำนวนนี้ เจ็ดสิบเก้าคนอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ตำบลเดียวกัน⁸² อาจเป็นไปได้ที่เครือข่ายถูกสานกันแน่นหนาเป็นเพราะทวีเคยเป็นครูโรงเรียนในท้องถิ่นและมีเครือข่ายสังคมที่กว้างขวางและหนาแน่นในท้องถิ่นนี้ แต่ส่วนใหญ่แล้ว ชาวนาจะรวมตัวกันผ่านเครือข่ายนอกชุมชนท้องถิ่นมากกว่าภายในชุมชนของพวกเขา⁸³

4.3 รูปแบบของขบวนการเกษตรกร

ชาวนาจะถูกกระตุ้นให้เข้าร่วมการประท้วงอันเป็นปฏิบัติการร่วมกันผ่านเครือข่ายเหล่านี้ เมื่อผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวของเกษตรกรส่วนใหญ่ได้มีมากขึ้นและขยายกระจายไปอย่างกว้างขวาง พวกเขาจึงไม่ได้จัดตั้งองค์กรในระดับท้องถิ่น เช่น สมาชิกสหพันธ์นักศึกษาเสรี FIST คนหนึ่งซึ่งประจำการอยู่ในหมู่บ้านในจังหวัดลพบุรีก็ไม่สามารถสร้างกลุ่มในหมู่บ้านของเขาได้ แต่ก็มีชาวนาจำนวนหนึ่งเข้ามาพูดคุยเกี่ยวกับการเคลื่อนไหว สมาชิกอีกคนหนึ่งซึ่งประจำการอยู่ใน

⁸¹ สัมภาษณ์อดีตสมาชิก FIST ซึ่งประจำการอยู่ที่จังหวัดกำแพงเพชร เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2557 ที่กรุงเทพฯ

⁸² นับจากเอกสารของมูราชิมะ

⁸³ สัมภาษณ์ลูกชายคนหนึ่งของทวี ศรีสงคราม 16 สิงหาคม 2558 ที่ท่าตะโก นครสวรรค์

หมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้ติดต่อกับผู้นำหลายคนซึ่งอาศัยอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ในจังหวัดนี้ ผู้นำแต่ละคนได้มีการเชื่อมต่อกับชาวบ้านคนอื่น ๆ ซึ่งอาศัยอยู่ไม่ไกลจากบ้านของเขา⁸⁴

สภาพการณ์ลักษณะนี้คล้ายคลึงกัน ในหมู่บ้านบ้านเกิดของผู้นำสหพันธ์ชวานาชาวไร่แห่งประเทศไทย ชวานาคนหนึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันและเป็นเครือข่ายกับวิชัย พิกุลชาวรองประธานสหพันธ์ชวานาชาวไร่ที่เข้มแข็ง ในอำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง⁸⁵ ไม่มีกลุ่มปฏิบัติการร่วมในพื้นที่ท้องถิ่น แต่เมื่อใดที่วิชัยขอให้ชวานาไปชุมนุมร่วมกัน เขาก็สามารถพาชวานาหลายร้อยคนไปกรุงเทพฯ ได้ ประยงค์ ผ่องใส ซึ่งเป็นชวานาจากจังหวัดชลบุรีและเป็นรองประธานสหพันธ์ชวานาชาวไร่ ภาคตะวันออก บอกเล่าความทรงจำว่าในพื้นที่ของเขานั้นไม่มีทางที่จะเกิดการชุมนุมได้ เนื่องจากผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ความมั่นคงของรัฐบาลสามารถควบคุมได้อย่างเข้มงวด แม้แต่การประชุมเล็ก ๆ ก็ไม่ใช่เรื่องง่าย ดังนั้น ผู้นำท้องถิ่นจึงมาที่บ้านของเขาเพื่อปรึกษากันเป็นรายบุคคล

ในบางกรณี ผู้เข้าร่วมจะอยู่อย่างโดดเดี่ยวในพื้นที่ของตน PY ซึ่งมาจากพิจิตร เล่าว่าไม่มีการเคลื่อนไหวของชวานาในตำบลของเธอ เนื่องจากกำนันมีอิทธิพลทางการเมือง แม้ว่าจะมีนักศึกษาามาช่วยเธอ แต่ไม่สามารถจัดตั้งกลุ่มเคลื่อนไหวใด ๆ ในท้องถิ่นได้ เป็นผลให้ PY ไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากเข้าร่วมการเคลื่อนไหวในกรุงเทพฯ และเธอได้เจรจากับนายทุนเงินกู้ด้วยตัวเองโดยได้รับความช่วยเหลือจากนักศึกษา⁸⁶ แม้แต่ในกรณีที่ชวานาเข้าร่วมหรือปรึกษาปัญหาเดียวกันในท้องที่แต่ก็ไม่สามารถก่อรูปให้เป็นกลุ่มการประท้วงได้ แม้แต่ทวี ซึ่งมีรายชื่อชวานามากกว่าเก้าสิบรายร่วมลงชื่อในการเรียกร้องก็ไม่สามารถจะจัดตั้งองค์กรเคลื่อนไหวในพื้นที่ของเขาขึ้นมาได้

โครงสร้างทางสังคมท้องถิ่นในหมู่บ้านอาจสะท้อนถึงการขาดการจัดตั้งที่จะทำการประท้วงในท้องถิ่นในภูมิภาคนี้ Kemp ผู้สำรวจหมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดพิษณุโลกในปี 2509-2510 พบว่าเครือข่ายสังคมมีความสำคัญในชีวิตของชาวบ้านมากกว่าการร่วมมือกันบนฐานความเป็นชุมชน⁸⁷ แท้จริงแล้ว หมู่บ้านหลายแห่งในภาคกลางประกอบกันขึ้นมาด้วยการตั้งถิ่นฐานที่

⁸⁴ สัมภาษณ์อดีตสมาชิก FIST ประจำจังหวัดลพบุรีและสุพรรณบุรี 30 สิงหาคม 2556 ที่กรุงเทพฯ

⁸⁵ สัมภาษณ์ TP ญาติและเพื่อนบ้านของวิชัย พิกุลชาว 31 สิงหาคม 2014 ที่วิเศษชัยชาญ อ่างทอง

⁸⁶ สัมภาษณ์ PY และครอบครัว 15 กันยายน 2553 ที่วังทรายพูน พิจิตร

⁸⁷ Jeremy Kemp, "Kinship and Locality in Hua Kok," *Journal of Siam Society* 70, no. 1

การจัดกระจายโดยมีสัญลักษณ์เชื่อมโยงทางจิตใจเพียงเล็กน้อย เช่น ศาลเจ้าในหมู่บ้านหรือทรัพย์สินที่เป็นสมบัติร่วมกันของชุมชน ก็มีเพียงไม่กี่แห่ง เช่น สระน้ำในหมู่บ้านและป่าชุมชน⁸⁸ เนื่องจากเศรษฐกิจการตลาดรุกกล้ำลึกเข้าไปในเศรษฐกิจการเกษตรมากกว่าในภาคเหนือ การแลกเปลี่ยนแรงงานจึงไม่เป็นที่นิยม⁸⁹

เนื่องจากชาวนาไม่สามารถรวมตัวกันได้ในท้องถิ่น พวกเขาจึงไม่สามารถดำเนินการประท้วงหรือต่อสู้กับนายทุนเงินกู้และเจ้าที่ดินในท้องถิ่นโดยตรงได้ พวกเขาจึงเลือกใช้วิธีการไปกดดันรัฐบาลให้เข้าไปแทรกแซงข้อพิพาทระหว่างนายทุนเงินกู้กับตัวพวกเขาเอง พวกเขาเรียกร้องให้รัฐบาลบังคับให้นายทุนเงินกู้มาสู่การเจรจาและรับการไถ่ถอนที่ดิน เช่น ในเมืองพิษณุโลก SD ร่วมกับชาวนาอื่น ๆ อีกยี่สิบถึงสามสิบรายยื่นคำร้องต่อว่าการอำเภอไม่ใช่ต่อนายทุนเงินกู้ แม้ว่าพวกเขาทั้งหมดจะมีข้อพิพาทกับนายทุนเงินกู้รายเดียวกัน⁹⁰ การกดดันรัฐบาลเป็นกลวิธีที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดสำหรับเกษตรกรในภาคกลาง

ภายใต้แรงกดดันจากการชุมนุมของชาวนา รัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการสอบสวนเรื่องที่ดินทำกินและหนี้สินของชาวนาชาวไร่ (กสส.) ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2517 โดยคาดว่าหน่วยงานในพื้นที่จะตรวจสอบสถานการณ์ของเกษตรกร เช่น หนี้สินและความกำกวมของกรรมสิทธิ์ที่ดิน และเพื่อไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง ระหว่างลูกหนี้กับเจ้าหนี้ หรือผู้เช่ากับเจ้าที่ดิน อย่างไรก็ตาม เป็นไปไม่ได้ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐในท้องถิ่นจะเข้าข้างเกษตรกร เนื่องจากพวกเขามีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับชนชั้นสูงในท้องถิ่นมากกว่ากับเกษตรกรที่ยากจน แม้ว่าบางกรณีจะได้รับการแก้ไขโดยคณะกรรมการแต่หลายคดียังคงไม่จบ ตามรายงานของ Kraiyudht⁹¹ จนถึงสิ้นเดือนกันยายน พ.ศ. 2517 กสส. ได้รับคำร้อง 53,650 เรื่อง แต่สามารถยุติคดีได้เพียง 1,635 คดีเท่านั้น

(1982): 101-103.

⁸⁸ Shinichi Shigetomi, *Cooperation and Community in Rural Thailand: An Organizational Approach of Participatory Rural Development*, (Tokyo: Institute of Developing Economies, 1998),: 86.

⁸⁹ Ibid., 29.

⁹⁰ อดีตเจ้าคณะตำบล (ก้านัน) ตำบลหนองพระ อำเภอวังทอง กล่าวว่า ประมาณร้อยละแปดสิบของลูกหนี้ในเขตพื้นที่พึ่งพาผู้ให้กู้เงินรายใหญ่สองราย (สัมภาษณ์ 8 กันยายน 2554 ที่พิษณุโลก)

⁹¹ Kraiyudht Dhiratayakinant, *Thailand – Profile 1975*, (Bangkok: Voice of the Nation, 1975),: 38.

⁹² ชาวนาจึงจำเป็นต้องสร้างแรงกดดันต่อรัฐบาลเพื่อให้สั่งให้เจ้าหน้าที่สาขาในพื้นที่ดำเนินการตามที่ได้ให้คำมั่นไว้กับชาวนาที่ชุมนุม พวกเขาจึงมุ่งหน้าสู่กรุงเทพฯ เพื่อชุมนุมอีกครั้ง

ฐานทางการเมืองของรัฐบาลค่อนข้างเปราะบาง และไม่สามารถต้านทานการวิพากษ์วิจารณ์จากฝ่ายการเมืองฝ่ายขวาที่เป็นอนุรักษนิยม⁹³ ชาวนาจึงรู้สึกไม่พอใจกับการที่รัฐบาลเฉยเมยต่อข้อเรียกร้องของพวกเขา และได้ประกาศว่าพวกเขาจะย้ายการประท้วงจากกรุงเทพฯ ไปยังต่างจังหวัด⁹⁴ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงความยากลำบากในการจัดการประท้วงในพื้นที่ภาคกลาง การหยุดการประท้วงในกรุงเทพฯ ย่อมหมายถึงการสูญเสียน้ำหนักของการเคลื่อนไหวไป

5. บทสรุป

เหตุใดชาวนาที่อ่อนแอทางเศรษฐกิจและการเมืองจึงเติบโตขึ้นในประเทศไทยระหว่างปี 2517 ถึง 2519? การศึกษาครั้งนี้ให้ความกระจ่างถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นเพื่อที่จะแยกแยะแรงจูงใจและโอกาสที่ทำให้ชาวนารวมตัวกันในการสร้างปฏิบัติการร่วมกันขึ้นมาได้ ในหมู่บ้านในภาคเหนือ เป้าหมายของการประท้วงส่วนใหญ่เป็นเจ้าและเจ้าที่ดินที่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่ชุมชนเท่านั้น แม้ว่าเจ้าที่ดินกลุ่มอื่นก็คิดค่าเช่ามากเหมือนกันเกินไปก็ตาม เจ้าที่ดินที่ใช้ความได้เปรียบทางสังคมและเศรษฐกิจเพื่อขูดรีดจากผู้เช่ามากเกินไปกลายเป็นเป้าหมายของการดำเนินการร่วมกัน แม้แต่เจ้าที่ดินที่เป็นญาติพี่น้องก็สามารถตกเป็นเป้าหมายได้หากการเรียกค่าเช่าของเขาไม่สมเหตุสมผล ชาวนาไม่ได้โจมตีเจ้าที่ดินที่เป็นเจ้าซึ่งพวกเขามองว่าเป็นคนใจกว้าง ที่น่าสนใจชาวบ้านบางคนที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจกับเจ้าที่ดินที่เป็นเป้าหมายก็เข้าร่วมการเคลื่อนไหวด้วย ในพื้นที่ภาคกลางตอนบน ชาวนาอ้างว่านายทุนเงินกู้หลอกล่อให้การชำระเงินกู้เลยกำหนดเวลาตามเอกสาร และการเรียกเก็บดอกเบี้ยจากการชู้กรรโชก และแม้กระทั่งปลอมแปลง

⁹² จากข้อมูลของรัฐบาล สัดส่วนของคดีที่ยุติจากจำนวนคำร้องทั้งหมด ดูเหมือนจะเพิ่มขึ้น (ประมาณร้อยละ 15) ระหว่างปี 2517 ถึง 2519 (Kirkkiat Phipatseritham, *Trends in Land Tenure and Security*, (Bangkok: Thai University Research Association, 1979),: 28-29)

⁹³ Tyrell Haberkorn, *Revolution Interrupted: Farmers, Students, Law, and Violence in Northern Thailand*, (Madison: Wisconsin University Press, 2011),: 129-148.

⁹⁴ ประชาธิปไตย, “क्रम. ไม่ยอมอ่อนข้อชาวนาประกาศสู้ในชนบท,” 7 พฤษภาคม 2518,: 1.

เอกสารการถือครองที่ดิน ความยุติธรรมจึงเป็นส่วนกระตุ้นให้เกิดการเข้าร่วมการเคลื่อนไหวในภูมิภาคนี้ ไม่ใช่เกิดขึ้นเพราะความคับข้องใจทางเศรษฐกิจเท่านั้น

ที่กล่าวมาทั้งหมดหมายความว่าได้เกิดการแสวงหาความยุติธรรมร่วมกันในหมู่บ้าน ในที่นี้ การใช้คำว่า “ความยุติธรรม” ในความหมายเดียวกับคำจำกัดความของ “เศรษฐกิจทางศีลธรรม” ของเจมส์ สก็อตต์⁹⁵ ที่ว่า ชาวบ้านมีมาตรฐานร่วมกันในการตัดสินว่าถูกหรือผิด และเมื่อพวกเขาารู้สึกว่าเหตุการณ์หรือพฤติกรรมนั้นไม่สามารถทนได้ก็กระตุ้นให้พวกเขาพร้อมจะทำการที่เสี่ยงได้

มาตรฐานความรู้สึกนี้อาจเปลี่ยนแปลงได้จากการพบปะกับนักศึกษา แท้จริงแล้วเมื่อผู้เช่าที่ดินในหมู่บ้านม่วงคำปฏิเสธที่จะคลานเข้าไปหาเจ้า ก็เห็นได้ชัดว่าพวกเขาได้รับอิทธิพลจากนักศึกษาในเรื่องนี้ ในขณะเดียวกัน ชาวบ้านยังคงรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการพัฒนาจากการแลกเปลี่ยนทางสังคมมาเป็นเวลานาน ตัวอย่างเช่น ชาวบ้านแยกแยะเจ้าที่ดินตามความสัมพันธ์สังคมและจะระบุตัวบุคคลที่เป็นเป้าหมายตามความรู้สึกเรื่องความยุติธรรม ในขณะที่นักศึกษาจัดกลุ่มเจ้าที่ดินทุกประเภทเป็นเป้าหมายของการเคลื่อนไหว⁹⁶

เมื่อชาวนาแต่ละคนได้เข้าร่วมกับแบ่งปันความโกรธและความคับข้องใจกันในกลุ่มชาวนาแต่ละคน พวกเขาก็สามารถทำให้ความรู้สึกส่วนตัวของพวกเขาถูกต้องตามความชอบธรรมในกรณีของภาคเหนือ เกษตรกรได้จัดตั้งกลุ่มดังกล่าวขึ้นในท้องที่ของตนซึ่งเป็นเรื่องปกติสำหรับพวกเขา โดยอิงจากองค์กรทางสังคมในท้องถิ่น เช่น กลุ่มเครือญาติและกลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงาน ในกรณีของภาคกลางตอนบน เกษตรกรได้แบ่งปันปัญหาผ่านเครือข่ายที่นักศึกษาช่วยกันสร้างมากกว่าผ่านองค์กรท้องถิ่น

เมื่อชาวนาตระหนักว่าความคับข้องใจของพวกเขามีพื้นฐานร่วมกันและได้ชักชวนเพื่อนร่วมงานที่จะต่อสู้เคียงข้างกัน พวกเขาก็สามารถดำเนินการตามขั้นตอนเพื่อร่วมกันได้ เนื่องจากการก่อตัวของความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างชาวนาแตกต่างกันไปตามภูมิภาค โครงสร้างและ

⁹⁵ James C. Scott, *The Moral Economy of the Peasant: Rebellion and Subsistence in Southeast Asia*, (New Haven: Yale University Press, 1976),: 3.

⁹⁶ สัมภาษณ์สมาชิกโครงการชาวนา 9 มีนาคม 2562 ที่อำเภอเมือง ลำพูน

กลยุทธ์ของขบวนการจึงแตกต่างกันไป ชวนาในภาคเหนือเผชิญหน้าเจ้าของที่ดินในแต่ละท้องถิ่น ในขณะที่ภาคกลางรวมตัวกันที่กรุงเทพฯ เพื่อกดดันรัฐบาล

การทำความเข้าใจและการตรวจสอบปรากฏการณ์ทั้งหลายในท้องถิ่น จึงสามารถที่จะวาดภาพการเคลื่อนไหวของชวนาจากมุมมองที่ต่างไปจากการศึกษาก่อนหน้านี้ ผู้คนพร้อมที่จะเสี่ยงในการลุกฮือเกิดจากความโกรธแค้นต่อความอยุติธรรมของพฤติกรรมของชนชั้นนำในท้องถิ่น ไม่ใช่เพียงแค่ความลำบากทางเศรษฐกิจเท่านั้น การเคลื่อนไหวดังกล่าวจึงรวมถึงผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทางเศรษฐกิจกับเจ้าของที่ดิน เช่น ในกรณีของหมู่บ้านในภาคเหนือ ความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น เครือญาติ ละแวกบ้าน และเครือข่ายทางสังคมช่วยให้ผู้เข้าร่วมเป็นหนึ่งเดียวกัน ไม่สามารถพูดได้ว่าการเคลื่อนไหวเกี่ยวข้องกับชวนาที่ยากจนส่วนใหญ่ในภาคเหนือ องค์กรเพื่อเคลื่อนไหวระดับพื้นที่ไม่สามารถจะเกิดขึ้นในภาคกลาง เมื่อทำให้เข้าใจความกระจ่างมากขึ้นเกี่ยวกับความเป็นจริงในท้องถิ่นทั้งภาคเหนือและภาคกลางตอนบน จึงกล่าวได้ว่าการศึกษาการเคลื่อนไหวควรที่จะต้องอธิบายในเชิงเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างของโครงสร้างของความเป็นท้องถิ่นมากกว่าการมองการเคลื่อนไหวระดับชาติที่รวมเป็นหนึ่ง

References

- กนกศักดิ์ แก้วเทพ. รายงานผลการวิจัยเรื่องประวัติการเคลื่อนไหวของชานาจากอดีต-ปัจจุบัน: บทวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์การเมือง. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2526.
- กนกศักดิ์ แก้วเทพ. *บทวิเคราะห์สหพันธ์ชานาชาวไร่แห่งประเทศไทย: เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยชานายุคใหม่*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530..
- คนเมือง. 2517. “นักศึกษาชานาแข็งข้อต่อเจ้าของนา.” 30 ตุลาคม 2517.
- จักรพงษ์ คำบุญเรือง. “เยือนวัดเก่า...เจ้าเมืองสร้าง “วัดจักรคำกิมข” และตำนานการทำนาหลวง.” *เชียงใหม่นิวส์*, 18 ตุลาคม 2552.
- ชินอิชิ ชิโกโตะมิ, และอรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. *ต่อสู้เพื่ออะไร: ประวัติชีวิตของพ่อสิงห์ชัย ธรรมพงศ์ นักสู้ประชาชน*. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2561.
- ไชยยศ เหมะรัชตะ. *รายงานการวิจัยเรื่องการแก้ไขความไม่เป็นธรรมในกฎหมายขายฝาก*. กรุงเทพฯ: สำนักงานการสมาวิจัยแห่งชาติ, 2518.
- ทวี ศรีสงคราม. “ความคับแค้นของชานา: เขียนตามประสาชานา” ใน *ชานาไทยปฏิวัติ: แนวทางต่อสู้ของผู้ถูกกดขี่ขูดรีด, บรรณาธิการโดย ทวี ศรีสงคราม, สนอง วิริยะผล, สุนิรัตน์ เกลาม, อ. อิทธิพล, และ นิตย์ ทานตะวัน*, 1-20. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ อ. อิทธิพล, 2517.
- นิตริรัตน์ ทรัพย์สมบูรณ์, บรรณาธิการ. *3 ทศวรรษสหพันธ์ชานา, วันที่ 19 พฤศจิกายน 2547, ในโอกาสครบรอบ 30 ปี สหพันธ์ชานาชาวไร่แห่งประเทศไทย (สชท.)*. กรุงเทพฯ: กลุ่มเพื่อนประชาชน, 2557.
- ประชาธิปไตย. “ชานา 11 จังหวัดชุมนุมที่สนามหลวง เรียกร้องให้รัฐบาลช่วยเหลือ 3 ข้อ,” 2 มีนาคม 2517.
- ประชาธิปไตย. “ตัวแทนชานาขอพบนายก ติดต่อศูนย์นิสิตฯ ช่วยเหลือ,” 1 มีนาคม 2517.
- ประชาธิปไตย. “ชานานัดเดินขบวนทั่วประเทศ,” 18 กรกฎาคม 2517.
- ประชาธิปไตย. “ตัวแทนชานายื่นคำขาดรัฐบาลเลิกทำนา-ลาออกจากประชาชน,” 10 สิงหาคม 2517.
- ประชาธิปไตย. “ชานา 8 จังหวัดประกาศตัดเยื่อใยรัฐบาล ทนถูกหลอกต่อไปไม่ไหว-ขออยู่ตามลำพัง,” 18 กันยายน 2517.
- ประชาธิปไตย. “ชานากำลังจะสิ้นความอดกลั้น,” 17 ตุลาคม 1974.
- ประชาธิปไตย. “รองนายกค่านชานาถวายฎีกา อ้างว่าดิ้นในหลวงยุ่งการเมือง,” 21 พฤศจิกายน 2517.

- ประชาธิปไตย. “ระบอบาชีวะก่อความวุ่นวายมีเบื้องหลัง ตัวแทนชาวนาทำถ้าพูดไม่จริงให้ยิงทิ้ง,” 24 พฤศจิกายน 2517.
- ประชาธิปไตย. “ชาวนาภาคเหนือร่วมรบ คึกฤทธิ์ประกาศกรม.ด่วน,” 5 พฤษภาคม 2518.
- ประชาธิปไตย. “กรม.ไม่ยอมอ่อนข้อ ชาวนาประกาศสู้ในชนบท,” 7 พฤษภาคม 2518.
- ประชาธิปไตย. “ศูนย์บริจาคเงินให้ชาวนาป้องกันตัว,” 2 สิงหาคม 2518.
- ผดุงศักดิ์ ฟั่นแสน. “การต่อสู้ของกระบวนการนักศึกษาประชาชนภาคเหนือ.” ใน *จดหมายเหตุ: ความเคลื่อนไหวนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, บรรณาธิการโดย ภิญญพันธ์ พจนะลาวณิชย์, 3-32. เชียงใหม่: กลุ่มนักเรียนประวัติศาสตร์ (เพื่อ) ประชาชน, 2550.
- ไพบูลย์ สุขสุเมธ. “เพียงเริ่มต้นว่าจะมีการปฏิรูปที่ดินชาวนาก็ยิ่งหมดที่ดินทำกินเพราะความหวาดกลัวของนายทุนเหตุเกิดขึ้นแล้วที่บางมูลนากและตะพานหิน.” *สยามรัฐ*, 16 พฤษภาคม 2517.
- วิชานา’22. “สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย คืออะไร.” ใน *จรัส ม่วงยาม: ผู้นำชาวนาที่ไม่ใช่คนสุดท้าย*, บรรณาธิการโดย กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, 67-133. กรุงเทพฯ: กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, 2522.
- สนอง วิริยะผล. “การต่อสู้ของชาวนาไทย: ขบวนการอันยาวเหยียดของผู้ถูกกดขี่ขูดรีดมาช้านาน.” ใน *ชาวนาไทยปฏิวัติ: แนวทางต่อสู้ของผู้ถูกกดขี่ขูดรีด*, บรรณาธิการโดย ทวี ศรีสงคราม, สนอง วิริยะผล, สุนิรัตน์ เตลามา, อ. อิทธิพล, และ นิตย ทานตะวัน, 21-109. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ อ. อิทธิพล, 2517.
- สยามรัฐ. “งานชิ้นแรกของรัฐบาลใหม่ใช้มุนาจ ม. ๑๗ จัดการนายทุนเงินกู้ที่ขูดรีดชาวนา,” 27 พฤษภาคม 2517.
- สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. *การไว้ที่ดินทำกินของเกษตรกรในจังหวัดภาคเหนือตอนบน พ.ศ. 2524*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2527.
- อธิปัตย์. “รัฐบาลช่วยไม่จริง ชาวนาพร้อมสู้อีก,” 4-6 มีนาคม 2518.
- Ammar Siamwalla, Suthad Setboonsamg, and Direk Patamasiriwat. “Agriculture”. In *The Thai Economy in Transition*, edited by Peter G. Warr, 81-117. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
- Anan Ganjanapan. “The Partial Commercialization of Rice Production in Northern Thailand (1900–1981).” (Doctoral dissertation, Graduate School, Cornell University, 1984).
- Bangkok Post. “Farmers Carry Loan Fight to Bangkok,” 26 February 1974.

- Bangkok Post. "Farm Rent Dispute Unsolved," 1 August 1974.
- Bangkok Post. "Farmers' Rental Dispute Goes on," 6 August 1974.
- Boonpoom Senarak. "Land Alienation of the Farmers: A Case Study in Amphoe Bangmun Nak Changwad Phichit Prior to 1974." (Master's Thesis, Faculty of Economics, Thammasat University, 1976).
- Bowie, Katherine. A. *Rituals of National Loyalty: An Anthropology of the State and the Village Scout Movement in Thailand*. New York: Columbia University Press, 1997.
- Bowie, Katherine, and Brian Phelan. "Who is Killing the Farmers?." *Bangkok Post Sunday Magazine*, 17 August 1975.
- Chakrit Noranitundangkarn, and A. Clarke Hagensick. *Modernizing Chiangmai: A Study of Community Elites in Urban Development*. Bangkok: National Institute of Development Administration, 1973.
- Cohen, Paul. "Problems of Tenancy and Landlessness in Northern Thailand." *Developing Economies* 21, no. 3 (1983): 244-266.
- Douglass, Mike. "Regional Integration on the Capitalist Periphery: The Central Plains of Thailand." *Research Report Series no. 15*. The Hague: Institute of Social Studies, 1984.
- Feeny, David. *Political Economy of Productivity: Thai Agricultural Development 1880-1975*. Vancouver: University of British Columbia Press, 1982.
- Haberkorn, Tyrell. *Revolution Interrupted: Farmers, Students, Law, and Violence in Northern Thailand*. Madison: Wisconsin University Press, 2011.
- Kanoksak Kaeothep. "The Political Economy of Modern Thai Peasant Movement: A Case of the Farmers' Federation of Thailand (FFT), 1973-1976." *paper no. 2805*. Faculty of Economics, Chulalongkorn University, 1985.
- Kemp, Jeremy. "Kinship and Locality in Hua Kok." *Journal of Siam Society* 70, no. 1 (1982): 101-113.
- Krai Yudht Dhiratayakinant, ed. *Thailand - Profile 1975*. Bangkok: Voice of the Nation, 1975.

- Krirkiat Phipatseritham. *Trends in Land Tenure and Security*. Bangkok: Thai University Research Association, 1979.
- Morell, David, and Chai-anan Samudavanija. *Political Conflict in Thailand: Reform, Reaction, Revolution*. Cambridge: Oelgeschlager, Gunn & Hain, 1981.
- Murashima, Eiji. “*Nanaju nendai ni okeru tai nomin undo no tenkai: tai nomin no seiji kankyo to seiji kozo*.” [The development of peasant movement in Thailand in the 1970s]. *Ajia Keizai* 21, no. 2 (1980): 2-31.
- National Statistical Office (NSO). *1978 Agricultural Census Report Thailand, Northern Region*. Bangkok: NSO, 1980a.
- National Statistical Office (NSO). *1978 Agricultural Census Report Thailand, Changwat Chiang Mai*. Bangkok: NSO, 1980b.
- Pasuk Phongpaichit, and Chris Baker. *Thailand: Economy and Politics*. Oxford: Oxford University Press, 1995.
- Scott, James C. *The Moral Economy of the Peasant: Rebellion and Subsistence in Southeast Asia*. New Haven: Yale University Press, 1976.
- Shigetomi, Shinichi. *Cooperation and Community in Rural Thailand: An Organizational Approach of Participatory Rural Development*. Tokyo: Institute of Developing Economies, 1998.
- Shigetomi, Shinichi. “Four decades of development in Thailand’s Rural Sector and the Role of Government.” In *Rural Development and Agricultural Growth in Indonesia, the Philippines and Thailand*, edited by Takamasa Akiyama and Donald F. Larson, 295-378. Canberra: Asia Pacific Press, 2004.
- Snow, David A., Sarah A. Soule, and Hanspeter Kriesi. “Mapping the Terrain”. In *The Blackwell Companion to Social Movements*, edited by David A. Snow, Sarah A. Soule, and Hanspeter Kriesi, 3-16. Malden, Massachusetts: Blackwell, 2007.
- Suehiro, Akira. “Land Reform in Thailand: The Concept and Background of the Agricultural Land Reform Act of 1975.” *Developing Economies* 19 no. 4 (1981): 314-347.

- Turton, Andrew. "The Current Situation in the Thai Countryside". In *Thailand: Roots of Conflict*, edited by Andrew Turton, Jonathan Fast, and Malcom Caldwell, 104-142. Nottingham: Spokesman, 1978.
- Witayakorn Chiengkul. *The Effects of Capitalist Penetration on the Transformation of the Agrarian Structure in the Central Region of Thailand (1960-1980)*. Bangkok: Chulalongkorn University Social Research Inst, 1983.